

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 3

Sayı/ISSUE 5

Yıl/YEAR: 2020

Gönderim:06-04-2020 – Kabul: 23-05-2020

A Lesser Known Community, Balkan Egyptians; Their Geographical Spread and Origins

Az Bilinen Bir Toplum, Balkan Mısırlıları; Coğrafi Yayılışları ve Kökenleri

Yüksel Bekir HOŞ¹

Abstract

There is an uncertainty about the use in the Balkans of the concept expressed in Turkish by the word “Kıpti”, meant to describe the Coptic community as one of Egypt’s ancient native populations, but often used in the daily life and in historical texts to describe the Roma people. Do Roma and Copts constitute the same community? If this is not the case, what do they have in common and what are the essential space differences between them? Such questions have mostly been ignored. Although an Egyptian identity may seem at first sight very distant to the Balkan peninsula, the relation to Egypt is not a mere coincidence. In spite of seeming unrelated to the Balkan peninsula due to its distance and geocultural differences, it is clear that Egypt has a serious connection with the Balkans. This connection is evident in the word “Coptic”,

Öz

Türkçede “Kıpti” olarak ifade bulan, gerçekte Mısırın kadim yerli halkından olan “Kıpti” toplumu tarif eden ancak gündelik yaşamda ve tarihi metinlerde sadece Romanları tarif etmekte kullanılmış bir kelimenin, Balkanlarla alakalı kullanımında Mısır, coğrafi olarak Balkan yarımadasından farklı bir yerde, Afrika’da göze çarpmaktadır. Öyleyse Balkan yarımadasına hem bulunduğu kıta ve hem de jeokültürel farklılığından dolayı ilintisiz görünen Mısır’ın Balkan yarımadası ile oldukça ciddi bir bağı olmalıdır. Söz konusu bağ, değişik Balkan ülkelerinde ismi farklı şekilde telaffuz edilen, Türkçede ise “Kıpti” şeklinde ifade bulan sözcükte açığa çıkmaktadır. Balkanlarda Mısırlı denilen bir toplum, bu toplumun kökeni ve Balkanlara gelişi ile ilgili tarihi olasılık ve coğrafyada bıraktığı günümüzdeki toplum

¹ Yüksel Bekir HOŞ, Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, yukselhos@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3136-0896

known in Turkish as “Kıpti” and pronounced differently in various Balkan countries. A nation known as Egyptian lives in the Balkans and this paper constitutes an effort to explain through the actual situation of the community, as well as through the remained onomastic data, the origin of this nation and the historical adventure of its arriving to this geographical area. Undoubtedly, in the early researches, the data about the relation of Egyptians with the Balkan peninsula are unclear and confusing. In most cases they have been intertwined with the Roma community, resulting in a situation that makes it difficult to discern between them. However, if taking in consideration the areas where this community is settled in terms of physical and human geography criteria, adding the onomastic data considering examples of different nations in the world, it is possible to make an attempt to provide an opinion about the community called “Egyptians” with respect to the analysis of their place and origin. The community in question has been examined also in respect of the place they live, the way in which they are named in different languages, as well as their self-naming. In addition, it has been aimed to expand the examination scope of the subject and to provide a more comprehensive view by emphasizing the relevance of physical geography for the Egyptian community, which manifests in most places a character of loyalty to the land, as well as its similarity with the Roma society. Beside the Egypt relationship and Egyptian identity, the Roma migrations from Egypt have also been mentioned. Finally, this paper presents a general evaluation on logical, historical and spatial dimensions beyond ethnic judgments, which includes mentioning of the extent to which the living space of this community and their current activity on the area overlaps with the ancient and old written works, as well as the definition of

kalıntısı bu çalışmada dil bilimsel verilerle verilerle de açıklanmaya çalışılacaktır. Hali hazırda Balkan yarımadasında Mısırlılara yönelik veriler belli belirsizdir ve dağınıktır. Çoğu yerde Roman toplumu ile iç içe geçmiş ve ayrılması güç bir hal alan bu meselenin izahına gerek duyulmuştur. Ancak bu toplumun yerleştikleri sahalara, fiziki ve beşeri coğrafya kriterleri açısından ele alındığında, dünyadan farklı milletlere dair örneklerle birlikte düşünülerek onomastik veriler de eklendiğinde “Mısırlılar” denilen toplum hakkında etno kültürel bağlamda mekansal bir analiz ile müşahhas hale getirilmeleri amaçlanmıştır. Söz konusu toplum, yaşadıkları sahada incelenmiş, farklı dillerde bu toplumun çağrılış şekli ve toplumun kendi kendisini adlandırması üzerinde de durulmuştur. Buna ek olarak bilhassa Arnavutluk başta olmak üzere Kosova’da da toprağa bağlı özellik gösteren Mısırlı toplumun fiziki coğrafya ile birebir alakası ve Roman toplumu ile farklılıkları ve tabii ki benzeşme noktaları üzerinde de durularak konunun incelenme yelpazesinin genişletilmesi ve daha kapsamlı bir bakış getirilmesi amaçlanmıştır. Mısırlı toplumun gerek Mısırlı gerek Yevc ve gerekse Mısırlı manasına gelen değişik isimler olarak Sırbistan, Makedonya ve Yunanistan’da bilhassa Batı Trakya’daki varlıklarına da çalışmada ayrıca yer verilmiştir. Mısırlılık ve Mısırlı olma durumunun, Mısır’dan Mısırlıların göçleri yanında Mısır’dan Roman göçleri ile olan ilgisi de zikredilmiştir. Bu toplumun yaşam alanının antik ve eski eserlerdeki bilgiler ve günümüzde sahadaki aktiviteleri ile ne derece örtüştüğü de zikredilerek günümüzdeki varlıklarının geçmişten gelen izlerle olan ilişkisi belirtilmiş ve etnik açıdan kesin bir yargıya gitmeksizin olasılıkların mantiki, tarihi ve mekânsal boyutları dâhilinde değerlendirilmedi bulunulmuştur.

relationship between present-day generation and the traces inherited from the past.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Mısırlı, Aşkali, Kıpti, Kimlik.

Keywords: Balkan, Egyptian, Ashkali, Copt, Identity

Giriş

Fiziki Coğrafya sınırları açısından Balkan yarımadası yaklaşık olarak Tuna nehri güneyindeki sahanın tamamını kapsar. Bu konuda bölgeyi sınırlandırıcı başlıca kıstas, fiziki unsurlardır ve Balkan Yarımadası Slovenya hariç tutulur ise, tamamı Tuna güneyindeki uzanan Güneydoğu Avrupa parçasını kaplamaktadır. Slovenya'ya taşan diğer kısım ise yarımadanın hem fiziki hem de kültürel bir geçiş bölgesidir. Yarımadayı doğudan Karadeniz, Batıdan Akdeniz'in bir uzantısı olan Adriyatik denizi, güneydoğudan Ege ve Marmara denizleri ile Güneyden ise Akdeniz çevrelemektedir. Yarımadanın sınırları da bundan ibarettir. Ne var ki kültürel ve siyasi açıdan "Balkanlar" diye adlandırılan ve yarımada ile tam olarak örtüşmeyen sınırlara sahip bir sahadan da bahsedebiliriz. Bu sahanın ise sınırları, yarımadayı çoğu yerde aşan sınırlardır ve buna; Sırbistan'ın kuzeyindeki Voyvodina gibi bölgeler eklenirken Slovenya'nın bir kısmı çıkarılır. Zira sınırları bir coğrafi ünitenin içerisine kısmen dahi girse Balkan ülkelerinin Balkan yarımadası dışına taşan kısımlarında devam eden topraklarındaki kültür, o ülkenin kültür bölgesine aidiyetinden dolayı Balkan Kültür bölgesi içerisinde zikredilir. Bu bölgeler bilhassa Romanya, Hırvatistan ve Sırbistan'da bulunur. Romanya'nın doğu kısmında Türk ve Tatarların yoğun olarak yaşadıkları Dobruca bölgesi bu bağlamda Balkan yarımadasına hem fiziki ve kültürel bütünlüğü sebebi ile eklenirken, Romanya'nın diğer kısımları "Balkan Yarımadası" diye tarif edilen bölgeye fiziki olarak girmez ancak bu, Romanya'nın Balkan Yarımadası'nda toprağı olan bir devlet olmasını sağlar. Hırvatistan'ın önemli bir kısmının Balkan Yarımadasına girmemesi de bir diğer az bilinen ayrıntıdır. Örneğin ülkenin kuzey kesimini oluşturan Sava kuzeyindeki saha (Slavyonya), coğrafi olarak Balkan Yarımadasının girmez ki bu kısım hiç de küçük bir saha değildir. Ancak burada yaşamakta olan Hırvat halkı da ülkenin kültürel bütünlüğü dışında tutmak olanaksızdır. Sırbistan'ın kuzeyinde kalan Voyvodina da Balkan Yarımadasına girmemesine rağmen burada devam eden Sırp Kültürü, Balkanlar olarak adlandırılan kültür bölgesinin içerisinde zikredilir. Bu bakımdan Balkanlar, sınırları bölge ülkelerinin siyasi sınırları ile tam olarak uyuşmayan fiziki ve beşeri bazda kozmopolit ve belki kompozit bir kültür bölgesidir ve kavramlar çoğu kez karıştırılarak "Balkan ülkesi" ve "Balkanlarda toprağı olan ülke" ayrımında Balkan yarımadasının sınırları değil aslında ırnak içerisinde kullanılan ifade, sahanın da sınırını belirlemektedir.

Batıda Adriyatik denizi, Doğuda Karadeniz ve Güneyinde Akdeniz'in birer iç denizi olan Marmara ve Ege denizi ile çevrelenmiş söz konusu bölge, coğrafi olarak bir Yarımada olması itibarı ile aynı zamanda bir kültür bölgesidir ve tarihin önemli bir kısmında bir arada yaşama tecrübesi bulunan çeşitli topluluklarca meskûn bu tür yarımadaların adları, coğrafi hususiyetleri itibarı ile kendi kültür

bölgelerini de ifade etmektedir. Bu coğrafi unsurlar arasındaki saha, Balkan yarımadasıdır. Unutmamalıdır ki yarımada, fiziki bir tanımlamadır. Böylelikle yarımadaaların siyasi değil fiziki sınırları söz konusudur. Balkan yarımadası içerisine giren bölgeler de, çoğu kez içerisindeki ülkelerin sınırları ile örtüşmedikleri gibi yine sahada sıklıkla görüldüğü üzere halkların yaşam alanı da bu sınırlara tabi değildir. Burada hiçbir etnisitenin tam sınırı olarak bir nehri, bir vadiyi göstermek mümkün değildir. Etnisiteler bu tür fiziki unsurların her iki yanında da az çok bulunabilir ve yoğun oldukları ülkelerin bölgeleri dışında bir başka ülkede de nüveler teşkil edebilir. Bu yarımada siyasi bir bütünlük arz etmediği gibi fiziki coğrafya açısından da bir bütünlük arz etmez.

Kireçtaşından müteşekkil Alp kıvrımları Batıdan Doğu'ya, Güneye doğru arazinin tamamında hâkimdir. Batı'da adı Dinar dağları, Arnavutluk'ta "Arnavutluk Alp'leri", Bulgaristan'da Koca Balkan sıradağları ve Bulgaristan ile Yunanistan sınırında ise Rodop silsilesi şeklinde Doğuya Türkiye'ye doğru devam eder. Kuzeyde Tuna güneyi ovaları ile kaplı yer yer dağlık bölgeler de içeren rölyef, Orta kesimlerde ana akarsuların (Morava veya Vardar gibi) vadilerinde yaşama ve ulaşım elverişli düzlükler oluşturur. Buralarda Niş, Üsküp, Manastır ve Selanik gibi önemli şehirler kurulmuştur. Bu akarsular yarımadaanın güneydoğusunda Meriç havzasında da görülür ve Filibe ile Edirne gibi büyük şehirleri meydana getiren önemli ve tarihi nüfus merkezleri bunların vadileri ya da düzlükleri üzerinde kurulmuştur. Yarımadaada genellikle doğu-batı yönlü uzanan dağ sıraları, özellikle batıda kuzeybatıya doğru uzanan bir kıvrım oluşturur.

Bu kıvrımlar, yönelti tabiatı doğrultusunda güney kısımlarda güneydoğuya doğru devam eder. Bu kısım, kabaca Adriyatik denizinin giriş kısmından, Kuzey Ege'ye doğru uzanan kısımdır ve araştırmanın konusunu oluşturan toplumun yaşam alanı olan kısım da burasıdır. Daha güneye doğru Yunanistan'da Pindos kütlesi ile birlikte çok daha arızalı bir topografyaya dönüşen yarımadaanın en yaşama elverişli kısmı, akarsuların, sıcaklık seviyesinin, gece-gündüz ve yaz-kış sıcaklık ortalamalarının en elverişli olduğu güney kesimindeki Adriyatik-Ege hattıdır. Nitekim Romalıların da bu bölgede yerleşmeyi tercih ettiğini gösterir önemli bir yol, Egnatya yolu ve bu yola az çok paralel şekilde yerleşmiş bir toplum olan Mısırlılar, çalışmanın konusunu oluşturur. Mekân üzerinde özgün bir toplum olan Mısırlıların kim oldukları, bu toplumun neden bu adı aldıkları, yaşadıkları bölgeler ve muhtemel kökenlerine çalışmada değinilecektir. Bu bakımdan çalışmada Balkan Yarımadasındaki Mısırlı Toplumun coğrafi yayılışı ve muhtemel kökenleri açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada Türkiye'nin Balkan toprakları olan Trakya Yöresi konuya dahil olabiliirdi Trakya Yöresinde kayda değer bir Mısırlı topluma rastlanmadığından hareketle burası da zikredilmeyecek ve bu toplumun Balkanlarda toplu olarak yaşadıkları sahalar zikredilecektir. Bunlar, Mısırlı toplumun en göze çarptığı Arnavutluk, Kosova, Sırbistan (bilhassa güneyi) ile Makedonya ve belli belirsiz bir Mısırlı topluma ev sahipliği yapan Yunanistan şeklindedir. Çalışma içerisinde Mısırlılar hakkında kimi yerde Etnisite, kimi yerde halk, toplum hatta Irk gibi farklı kelimeler kullanılması, terminoloji acemiliği değil, bilakis bu toplumun farklı ülkelerde farklı haklar ve toplumsal tanımlamalar almasından dolayıdır. Bu bakımdan bir topluluğu ifade eden en doğal ve basit ifade olan toplum kelimesi sıklıkla kullanılacaktır.

Şekil 1: Balkan Yarımadası (kuzey sınır, kırmızı ile gösterilmiştir)

Balkan yarımadası, coğrafi hususiyeti itibarı ile bakıldığında oldukça parçalı ve çeşitliliklere sahip jeomorfolojik görünümü ile jeolojik açıdan bilhassa güneye doğru giderek daha arızalı bir topografya arz eder. Yarımadayı doğu batı doğrultusunda bölen çok sayıda dağ sırası, esasen Alp-Himalaya kıvrımlarının bir parçasıdır ve bu dağ sıraları tarih boyunca milletleri de birbirine karışmaktan ve belki de bir diğerinin içerisinde erimekten alıkoyan birer doğal engel olmuşlardır. Irksal farklılıkları kuvvetlendiren izolasyon, hızla ayrı ayrı dillerin oluşmasına da yol açar. İletişimde fiziksel ve sosyal engeller dillerin yayılışını sınırlar. Bu etki, Yeni Gine’de ayrı ve küçük toplumlar tarafından konuşulan büyük sayıdaki farklı dillerde açıkça görülmektedir (Tümertekin, 1994: s.188). Zira yeryüzündeki diğer lokal sahalardan olan Kafkaslar ve özelde Dağıstan, Papua Yeni Gine gibi coğrafi açıdan parçalı rölyef arz eden sahalarda oldukça çeşitli etnisitelerin birbirine yakın bir sahada ortak bir millet oluşturamadan günümüze dek gelmiş olması bir çok uzman tarafından rölyefe bağlı bir sebep olarak gösterilir.

Bu sebepten birçok milletin çoğu kez minör sahalarda yok olmadan varlığını devam ettirebilmesinin yegâne sebebi de sadece bu yarımada da idare kurmuş olan Roma İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti gibi adaletli yönetimlerin yönetimine bağlanamaz. Esas sebep burada en çok coğrafi rölyefin bir geçişlilik arz etmediği ve etkileşimi azaltarak bir nevi izolasyon sebebi teşkil etmesi ve milletlerin bir diğeri ile iletişimini sınırlayan ve tarih boyunca bir çok istila ve savaş gibi hadiselerde onları tahkim eden rölyef olmalıdır. Örneğin Bosna Hersek’in Fatih Sultan Mehmet tarafından fethinden uzun bir süre sonra Batı Bosna’daki Bihaç şehri alınabilmiştir. Orta Bosna’daki dağlık sahada kurulan hâkimiyet, oturmuş bir idare ve buradan kullanılan kaynaklar zamanla Batıya doğru artan fetih gücüne katkı sunmuştu.

Bundan dolayı bu coğrafyada hâkimiyet dönemleri, etnik yapı ve coğrafya ile bir arada ele alınmalıdır ve birçok milletin burada bir arada yaşamış ve halen de yaşamakta olduğu olgusu unutulmamalıdır. Bölgeyi istila eden ve göç ederken buradan geçen birçok millet dahi bu topraklarda

birer numunesini bırakmıştır ki benzer bir olguya Rusya Federasyonu içerisindeki Dağıstan Özerk Cumhuriyetinde de rastlanır. Örneğin Dağıstan'da yaşayan Avarlar ve hem bir miktar Dağıstan'da olmak üzere komşusu Osetya'da ve Gürcistan'da yaşayan Osetler (Kendi ifadeleri ile Alanlar) gibi uluslar, kendilerini günümüzde artık sadece tarih kitaplarında isimleri duyulan büyük istilacı milletlere bağlamaktadır. Sayıları birkaç yüz binlerle ifade edilen bu milletler, önceki büyük istilacı kavimlerin mirasçısı oldukları iddialarındadırlar. Nitekim Osetya devletinin adı olarak Alania kelimesini kullanmakta ve Alan'ların ardılı olduğunu ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Bunlarla ilgili yapılan kapsamlı çalışmalarda ve antropolojik konulu eserlerde İskitler ve Alanların, Osetlerin erken ataları olduğuna yönelik ifadeler ve hatta Doğu İskitleri olduğunu belirten yazılara rastlanmaktadır ve bahsedilen durumu destekler niteliktedir (Covington & Malcor, 2000: s.16).

Nitekim Balkan yarımadasında başat milletler olan Slavlar, Yunanlılar, Türkler, Arnavutlar ve Latin milletlerle akraba olan Romen ve Vlahlar ile birlikte yaşayan Romanlar hakkında yapılan araştırmaların aksine bu araştırmanın konusunu teşkil eden Mısırlı toplumu, onların kökeni ve kimliğine ve mekânsal dağılımlarına fazla değinilmemiştir. Bu çalışmada da amaçlanan, bu fenomene bir açıklık getirmek, çok fazla üzerinde çalışılmamış bir halkın mekândaki varlığını coğrafi kriterleri de ele alarak tarımsal ve şehirsal köken itibarı ile bu toplumu analiz etmektir. Şu ana dek yapılan araştırmalarda bu toplumun coğrafya ile iç içeliği ve ne tür bir toplum olduğu (tarım toplumu, hayvancı göçer konar toplumlar, balıkçı toplumlar, tüccar ve zanaatkar toplumlar vb.) sorusundan hareketle Mısırlı toplumun coğrafya ile aralarındaki bağ ve bu bağdan günümüze dek taşıdığı izlerinin geçmişte ne olduklarına ışık tutan ipuçları sorgulanmamış ve analiz edilmemiştir. Önceki çalışmalarda ise konunun bu toplumun kökeni günümüz arasındaki kronolojik kopukluğunu açıklamayan, Romanlarla farkını ve benzeşmelerini tam olarak belirtmeyen ve meseleye dair eski kayıtlar ve yazmaların çok analiz edilmediği çalışmalardır.

Çalışmanın bundan sonraki araştırmalar ve söz konusu topluma dair projelerle de desteklenmesi çok önemli olmakla birlikte burada açıklanacak kısımlar dâhilinde bile Mısırlı toplumun Roman toplumu ve içerisinde yaşadığı diğer toplumlarla farklarını, ayrıştığı ve birleştiği özellikleri de ortaya koymak adına fikir verecek ve ilgi uyandıracak bir akademik çalışma olması amaçlanmış ve bu toplum bir çok yönü ile analize tabi tutulmuştur. Mısırlıların Roman olmadığını söylemek kesin olarak mümkündür. Ancak zaman içerisinde romanlaşmaları da bazı lokal yerlerde söz konusu olmuştur. An itibarı ile Mısırlı toplumu Balkan yarımadasındaki özgün toplumlar arasında yer almaktadır ve hatta Kosova'da etnik bir topluluk olarak anayasal tanınırlığa sahiptir.

Bu bağlamda Balkanları daha iyi okumak, anlamak ve sahadaki farklılıkları analiz etmek isteyen Beşeri Coğrafyacılar ve Kültür araştırmacıları adına çalışmanın ayrıca bir anlam ifade etmesi ve değer ortaya koyması üzere Mısırlı toplumun analizi zaruri görülmüştür. Mısırlı toplumun Balkan yarımadasında yaşadığı yerler ağırlıklı olarak ovalık sahalardır. Bu, söz konusu toplumu, tartışma götürmez derecede toprağa bağlı bir tarım toplumu olduğunu gösteren günümüze gelebilmiş en önemli Beşeri ve Ekonomik kıstası teşkil etmektedir. Bu kıstas söz konusu toplumun kimliğini de etkiler ve ona üzerinde geliştirdiği her tür sosyo-kültürel varlıkta kendine has bir özellik verir. Toplumların tarihleri, üzerinde yaşadıkları coğrafya sebebi ile şekillenir ve bu topluma da en kesin karakter ve kimliği katan saha, yerleştiği topraklardır. Mısırlı toplumun Balkan yarımadasında yaşadığı yerler istisnasız

şekilde güney bölgelerdir. Bu bölgeler, Arnavutluk, Kosova, Yunanistan (özelde Batı Trakya), Sırbistan'ın güney kesimleri (Niş ağırlıklı) ve çok sınırlı topluluklar halinde Makedonya ile içerisinde yaşadıkları etnisitelerle bütünleşmiş halde Bulgaristan gibi ülkelerdir. Göçler sebebi ile bilhassa 1990'larda Yugoslavya'nın parçalanması sonucu bir kısmı Balkan yarımadasında buldukları ülkeler içerisinde yer değiştirirken bu coğrafya parçasının bir vazgeçilmezi olan dış göç, bu toplumu da etkilemiş ve önemli oranda Mısırlı toplumu, Batı Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Göç kimlikleri ana toprağından farklı bölgelerde daha bir farklılaşma sürecine taşıyacak olan en etkili güçtür. Geçmişte Mısır'dan gelen bir toplumun tarımsal özellikleri ile Balkanlara getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Mısır, öteden beridir tarım ve tarımsal yöntemleri ustalıklı kullanması ile ünlü bir medeniyetin neşvü nema bulduğu bir coğrafya olmuştur. Şüphesiz bu özelliği, buradan göç eden toplumun kimliğini Mısır'dan daha fazla coğrafi çeşitliliğe sahip topraklarda daha da çeşitlendirmelidir.

Coğrafya, mekânın fiziki yapısı, iklimi ve bitki örtüsü ile milletlerin kültürlerini (tarımsal kültür, ticari kültür, giyim kültürü, mutfak kültürü, yapı ve yerleşme kültürü, sözlü ve yazılı kültür) şekillendirirken kültürler de çoğu kez beşeri ortamı şekillendirir ve etnisite, dil, kültür, yapı ve yerleşme kültürü ile ona farklılık katarak onu ayrı bir değişime tabi tutarlar. Bu şekilde bir ortam üzerinde diğer milletlerle etkileşim içerisinde toplumların kimlikleri şekillenir. Kimi yerde onlara tabi olurken kimi yerde karşı koyulur. Kimi yerde asimile olunurken kimi yerde belli özellikler yaşatılarak kültür korunur. Kimi yerlerde bu kültür dahi içerisinde yer aldıkları ve kendilerine en yakın görülen milletin lehine bir şekilde kaybolarak geride sadece geçmişten getirdikleri bir isim kalır. Mısırlı toplumu tam da bu noktada durmaktadır.

Bir diğer görüşe göre kimlik, soydan gelen miras ile onun bütün bileşenleri (sözlü gelenekler, edebiyat, inançlar vb.) ve dil arasındaki ilişki ile kültürel kimliği doğuran dinamik ilişkidir (Enhaji, 2004: s.23). Bu bakımdan bir toplumun kimliğinden bahsedileceği vakit sadece dil değil edebiyat, inançlar ve soydan gelen tüm kültürel mirası da bu kapsamda değerlendirilir. Ancak Mısırlı toplum söz konusu olduğunda farklı milletler arasında asimile olmuş ya da onlarla fazlaca bütünleşmiş olmanın getirdiği bir durum da göze çarpar. Yaşadıkları ülkenin dilini konuşan Mısırlılar, ağırlıklı olarak Balkanların güneybatısında Arnavutlarla beraber aynı sahada yaşamalarından dolayı Arnavutça konuşurlarken, diğer bölgelerde de farklı dilleri konuşanları mevcuttur. Yunanistan'ın Türklerce yoğun olarak meskûn yöresi Batı Trakya'da Bulgarca ile akraba olan Pomak dilini konuşan Mısırlılar yanında Sırbistan'da da Mısırlılık, belli belirsiz bir şekilde Roman halkın arasında çoğu yerde iç içe geçmiş şekilde varlığını sürdürür ve bu kimseler, Sırpça ve Arnavutça konuşurlar. Balkan yarımadasında bilhassa yarımadanın güneybatısında yaşamakta olan Mısırlılar, adı "Mısırlı" manasına geleceği şekilde içlerinde yaşadıkları çeşitli milletlerce farklı şekillerde adlandırılan bir toplumdur. Sahadaki yaygın ve farklı isimlendirilişler, aslında neredeyse hepsi farklı kelimelerle de olsa Mısırlı manasına gelen kelimelerin bütün bu farklı dillerdeki söylenişi ile adlandırılan Mısırlı toplumunu işaret eder.

Balkan yarımadasında kendilerini Mısırlı veya Aşkali şeklinde adlandıran bu halk, genellikle Arnavutça konuşmaktadırlar. Aralarında kendilerini Mısırlı olarak kabul edenlere rağmen Arnavut olduğunu belirtenleri de mevcuttur. Ancak hal ne olursa olsun bir Mısırlı dili söz konusu değildir. Zira Kosova Anayasasında ülkedeki toplumların dil haklarından bahsedildiği kısımda dahi Mısırlı ve Aşkali toplumu için bir Mısırlı Dili veya Aşkali Dili söz konusu değildir. Standart Arnavutça'da yani Tosk

lehçesinde (okunduğu gibi yazılacak olursa), “Yevcit” ya da “Evcit” denen, Şive ve yöresel ağızlarda ise “Yevg”, çoğulu da “Yevc” olarak adlandırılan bu toplum, çoğu kez “Arıcı” ve “Gabel” de denilen Çingene toplumu ile karıştırılır. Ancak Evgjit (Evcit) denen bu toplum, “Jevgjit veya Maxhup” (Yevcit ya da Macup diye okunur.) şeklinde bilhassa yaşlılarca da okunmaktadır.

1. Mısırlı Toplumunun İsimlendirilişindeki Etimolojik Geçişler

Mısırlı toplumun isimlendirmesi konusunda bölgeden bölgeye farklılıklar mevcuttur ve bunlar, bu toplumun Türkiye’deki adlandırılışını etkileyen bir kelime benzeşmesi ile Türk sınırına dek değişerek devam eden bir farklılaşma ile dikkat çeker. Bazı yerde Roman yani yaygın adlandırılış ile Çingene toplumunun kendilerini daha saygın bir ifade ile “Mısırlı” olarak adlandırdıklarına yönelik tarihi kayıtlara da rastlanır hatta bu kimselere de “sahte Mısırlı” gözü ile bakılmıştır. Örneğin; I. Elizabeth döneminde İngiliz Çingenelerinin, “serseriler, dilenciler ve sahte Mısırlılara” karşı çıkarılan sert yasaların altında ezilerek, Osmanlı devletine sığındıkları yolunda tevatürler söz konusudur (Fraser, 1992: s.113-122).

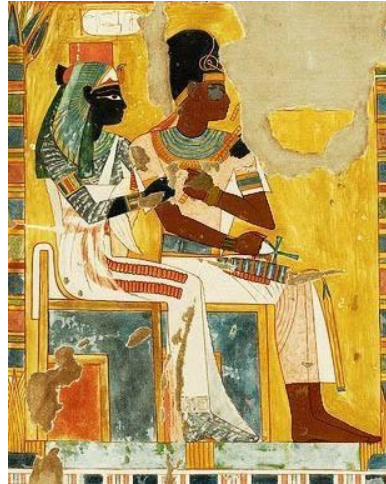
Araştırma kapsamında ziyaret edilen bölgeler arasında Sırbistan’ın doğusunda ve Niş çevresinde “Djupci” (Cuptsi) olarak adlandırılan, Yunanistan’da bulunan Batı Trakya bölgesindeki Pomaklar arasında ise “Yaguptin” şeklinde ifade bulan bu halkın, aralarında yaşadıkları toplumların dilinde “Mısırlı” manasına gelen sözcük ile isimlendirildikleri, ve bu kelimelerin buralardaki resmi ve yerel dillerde “Mısırlı” manasına geldiği, bu dilleri konuşabilen bir kimse için daha ilk başta anlaşılabilir bir durumdur. Yine de yerel dillerde “Mısırlı” kelimesi bölgeden bölgeye değişmekle birlikte anlamı itibarı ile kesin olarak “Mısırlılığ” kast etmektedir. Mısırlı kelimesinin diğer çeşitli söylenişleri Slav dillerinde birbirine benzerken Arnavutça’da bir parça değişmektedir. Zira bu kimselere bir diğer Slav dili olan Makedonya’da “Egiptsani” veya “Gjupsi” yani tam çevirisi ile “Mısırlılar” da denmektedir ve Makedoncaya çok yakın bir dil olan Pomakçada da “Yaguptin” olarak hafif bir ağız ile değişmiş olması da mesafe itibarı ile daha önce ifade edilen coğrafi izolasyondan kaynaklıdır. Çalışma dahilinde Batı Trakya’da İskeçe’ye bağlı Mustafçova beldesi çevresinde yapılan incelemelerde, civar köylülerin çevredeki bazı köyler hakkında “Yaguptin köyü” ifadesi kullanması ve bu köylerin yerlilerinin de farklı bir toplum olduğunu ima etmeleri ise ayrıca dikkate değerdir. Nitekim bu da Batı Trakya’da sadece İskeçe’nin dağ köylerinde Pomakça konuşan bir kısım insan arasında kullanılan bir kelimedir ve bu bakımdan Bulgarca’daki söyleniş olan Auguptin kelimesi ile benzeşir. “Yaguptin”, Pomakçada Mısırlı manasına gelirken “Yagupt” da Mısır demektir. Türkiye’de kullanılagelen Kıpti kelimesinin, Türk Yunan hududunun öte yanında bulunan Batı Trakya’daki Yaguptin sözcüğü ile yakınlığı ve ihtiva ettiği “Egypt” kelimesi sessizlerini ihtiva etmesi dil bilimcilerin üzerine eğilmesi gereken bir konudur. Gupti-Kıpti kelimelerindeki benzeşme şüphesiz önemlidir ve buradaki dil bilimsel benzerlik esasen köyden köye az değişerek Batı-Doğu hattında 500 kilometrelik bir çizgide iki ayrı uçta önemli ölçüde değişmektedir. Örneğin en batıda Yevcit daha doğuya doğru Eciptsiani ve Cuptsi ve doğuya doğru Guptsi olurken yine doğuya Bulgaristan’a doğru Yagupt, Agupt halini almakta ve Türkiye’de ise Kıpti halini almakta ve Roman toplumunu ifade eder hale gelmektedir.

Türkiye’de yaygın bir atasözünde geçen “Merdi Kıpti” kelimesindeki Kıpti, her ne kadar Romanları kast ediyorsa da Kıptilik bu hali ile dil açısından bakıldığında Mısır’dan doğmuş bir

kavramdır. Roman göçleri her ne kadar Hindistan'dan kaynaklansa dahi Balkanlara geliş, bir ara istasyon olan Mısır'da söz konusu olmuş ve buraya kim Arap ve kimler Roman olarak geldi ise sonraki zamanlarda da bu toplumlar arasındaki geçişlilik ve farklılaşmada bu nokta göz ardı edilmiştir. Günümüzde sadece Mısır Koptik kilisesi üyesi olan Mısırlılar için kullanılan Kıpti kelimesinin büyük olasılıkla eskiden tüm Romanlar için kullanılmakta olduğu düşünülebilir. Bu noktada ise Kıptilik, Mısırlılık ve Romanlık kavramlarının birleşme hattı belirir.

Türkçe'deki "Mısır" ülkesini tarif eden Mısır sözcüğü ile yukarıdaki kelimeler arasında hiç bir bağlantı olmadığı açıktır. Zira Mısır, Türkçeye Arapçadan geçmiş bir ülke adıdır. Antik Mısır dilinde ise ülkenin adı "Kemet" olarak anılır ve Nil deltasına itafen verimli manasında "Kara Toprak", "Kara Ülke" manasında kullanılırdı (Quirke, 2014: s12). Antik Mısırda Mısırlılar kendileri hakkında da "Kemet" kelimesini kullanmaktaydı ve bu Mısır dilinde "Siyah Halk" manasına gelmekte idi. Tabii ki bu, "Siyah Mısırlılar" tezinin destekçileri tarafından dile getirilen bir teze dayanır. Söz konusu Siyah Mısırlılar hipotezinin destekçilerine göre Kemet, Mısırlıların kendilerini ya da yaşadıkları toprağı tarif etmek için kullandıkları "Siyah" kelimesinden gelmekte idi (Mokthar, 1990: s27, 34, 38, 40). Kemet kelimesinin Siyah kelimesi ile bağına yönelik ise bir tartışma söz konusu değildir ve kesin olarak Siyah, kara ülke manasına gelir. Siyah ise Mısır dilinde hem renk hem de bereket ifadesidir. Örneğin Kraliçe Ahmose-Nefertari, Mısır duvar resimlerinde sıklıkla Siyah derili olarak resmedilir. Bu siyah, aslında sembolik bir değeri kasteder zira kendisinin büstleri siyah değildir. Siyah renk konusunda Sigfrid Hoenes şunu belirtir; "Kraliçenin siyah derisi onun işlevinden gelmekteydi. Siyahlığı hem verimli kara toprağı hem de yer altındaki hayatı ve ölümü simgelemekteydi" (Hoenes, 1991: s.268).

Resim 1: Kraliçe Ahmose-Nefertari Siyah (Kemet) bir Mısırlı olarak duvar resminde.²

Siyah olarak belirtilen ten renginin, Mısır'da çoğunlukla görülen bir ten renginin karşılığı olmadığı açıktır. Buna en yakın ton, Mısır'ın Güneyindeki Sudan topraklarında görülür ve zaten bu bölgeden itibaren de "Kara Afrika" olarak belirtilen ırki sahaya geçilir. Öyleyse Mısır kelimesinin aslı olan "Kemet" sözcüğünün Siyah ile arasındaki karşılık bölgeye muhtemelen çok eski çağlarda gelen bir

² <http://www.ancientegyptonline.co.uk/ahmose-nefertari.html>

diğer Siyahi topluluğa da bağlanabilir. Ancak siyah kelimesi ile olan bağlantı farklı bir sebepten de gelebilmektedir. Zira Batı dillerinde kullanılan Egypt'in de (Yunanca; Aigyptos, Lince ise; Aegyptus) başşehir Memfis'in eski Mısır dilindeki ilk adı olan Hakuptah veya Hikuptah'tan geldiği sanılmaktadır. Mısırlılar ise ülkelerine verimli arazisine işaretle Kemet (kara toprak), diyorlardı (Doğaner, 2004: s.555). Hakuptah kelimesinde de varlığı görülen Kıpt, Cüpt, Ecipt, Vevcit, Guptsi ve Yagupt sesleri, bu kelimenin Balkan dilleri arasında söyleniş farklılığına işaret eder. Söz konusu durum, Şekil 1'de Romanların Asya'dan Akdeniz ve Avrupa'ya doğru olan göçlerinin seyri ile de örtüşmektedir. Mısır tam bu dönemde muhtemeeldir ki uzun süre kalınan bir ara istasyon olmuş ve terk edilmesi çok da mantıklı olmayan ve verimliliği ile Romanlara ve beraberinde gelen Roman kökenli olmayan Mısırlılara da vatan olmuş bir coğrafya olmalıdır.

Bu mesele etnik coğrafya üzerinde çalışan araştırmacıların çoğu kez ilgisi ve bilgisinden kaçan ve üzerinde yeteri kadar araştırma yapılmamış, yapılsa dahi geçmişten günümüze değin önemli denebilecek uzun bir kopuk dönem ve bu döneme ilişkin bilinmezliklerle dolu bir çok soru işareti sebebi ile diğer yan bilim dallarınca desteklenememiş ve yeteri kadar araştırılmamış olduğu için cevabı kesinlik bildiren ifadelere götürülemeyecek bir fenomen olagelmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalara önemli bir literatür katkısında bulunan Rubin Zemon gibi bilim adamlarının Balkan Mısırlılarının kökenlerini araştırmaya ve ortaya koymaya yönelik çalışmalarının sonuçlarının esasen Romanların bölgeye gelişleri ile ilgili gerek izlenen yol ve gerekse yerleşilen bölgeler bazında benzeşmesi kaçınılmazdır. Ancak Rubin Zemon'un belirtmediği veyahut bir yargıya varamadığı hususlar da söz konusudur. Bu ise Mısırlıların bölgeye nasıl ve ne şekilde geldiği sorunsalıdır. Bir şekilde Mısırlıların Balkanlardaki varlığı en azından "Mısırlı" adı ile dahi olsa söz konusudur ve Mısır'la bir ilgilerinin olduğu kaçınılmazdır. Ancak bu topluma Mısırlı denirken kendileri ile aynı bölgeden gelerek Balkanlara yerleşen Roman toplumu ile neden aynı özellikleri göstermemektedirler ve neden bu topluma ait görmemektedirler? Bu konuda ise en mantıklı savı Elena Marushiakova ve Veselin Popov, "Gypsies in the Ottoman Empire: A Contribution to the History of the Balkans" adlı eserde vermektedirler. Onlara göre aynı toplum, farklı zamanlarda göç ederek farklı adlar almış olmalıdır.

Zira her iki toplum da büyük olasılıkla aynı bölgeyi Mısır'dan gelmişlerdir. Ayrıca bu iki saygın araştırmacının kimi Roman kurumlarına üyelikleri ve bu kurumlar tarafından düzenlenen organizasyonlara katılan başlıca isimler arasında olmaları (örneğin Veselin Popov'un Gypsy Lore Society üyesi olması gibi) bu kimselerin ister istemez Roman söylemine yakın fikirler dile getirmelerini veyahut bu söylemin dışına fazla çıkmamalarını da zorlaştıracak bir bağlantıdır. Ancak sahadaki kesin Mısırlı etnisite gerçeği ve onlar hakkındaki son derece az bulgu, karşıt savı da desteklemeye olanak sağlar ki bu savı Rubin Zemon dillendirmektedir ve Mısırlıların Roman olmadıkları yönündedir. Rubin Zemon ise kendisini Mısırlı olarak tanıtan saygın bir akademisyen olarak söz konusu meseleye ortadan bakması ve mevcut kanıtlar doğrultusunda bu toplumun Romanlardan farklı bir toplum olduğunun altını çizerek, Mısırlı toplumun dediğine paralel şekilde dile getirmesi ve buna bilimsel literatür katkısı yapması da doğal görünmektedir. Bu durumda hangi etnisite merkez alınarak onun bakış açısına yakın bakılıyorsa mesele o açıdan bakan kimsenin teviline müsait verileri de sunmaktadır. Bu makale ile söz konusu sorunsalın da aşılması ve meselenin şu veya bu gruplara yakınlığı olmaksızın analizi hedeflenmiştir.

Sonuç itibarı ile verilerin az, yorumun ise çokça yapıldığı bu meselede halen sosyologlarca ciddi araştırmalar yapılmamıştır. Hali hazırda Romanlar için kullanılan kelimelerin kökeninde bile “Mısır” kelimesi etimolojik olarak yukarıda da izah edildiği gibi mevcutken tüm bu meselenin etimolojik, tarihi ve coğrafi gerçeklerini analiz ederek ulaşılabilecek her kanıt, bir kesin yargıya varmak için yeterli olmamış ancak bundan sonraki araştırmacıların gelecekteki çalışmalarını kolaylaştıracak şekilde etno-coğrafi olarak da desteklenmesi üzere bir adım öteye götürülme maksadı amacı ile bu çalışma ile literatüre bir katkıda bulunulmuştur. Bir milletin ne olduğuna yönelik son sözden ziyade sosyal analiz yoğunluğu ve interdisiplinel çalışmaların gerekliliği açıktır.

Bu fenomene ya da daha doğru bir ifade ile çok bilinmeyenli olguya açıklık getirmek için, yaşanan coğrafya parçası ile etnisitenin alanda dağılışı ve arazideki aktivitelerinin beraber ele alınması, daha bütüncül bir yaklaşıma varmak için önemlidir. Zira Balkan yarımadasındaki Mısırlılar, her ne kadar Çingene olarak bilinen (Roma) toplumu ile karıştırılmakta ise de sahada en yoğun yaşadıkları yörelerde yapılan gözlemler ve birebir görüşmelerde³ Mısırlılara yönelik algının daha ince ayrıntılar ile farklılaştığını gözlemlemek ve bu etnik topluluğun Çingene (Roma) toplumu ile aynı olmadığını, ancak muhtemelen zamanla farklılaşmış olabileceğini söylemek mümkündür. Dahası Sırpaç’a da bu toplum için kullanılan ifade olan “Cuptsı” kelimesi ile İngilizce’deki “Gypsy” (Cipsi) kelimelerindeki benzerlik de makul bir Çingene-Mısırlı bağlantısını çağrıştırmaktadır. Ancak yine de sahada birebir örneklerle bakıldığında her iki toplum ve aktiviteleri de birbirlerinden farklılık gösterir. Dahası Mısırlı toplumun ağırlıklı olarak tarıma ve sonra ise diğer primer sektörlerle olan bağı, onların geçmişte de önemli bir tarım toplumu olma ihtimallerini artırmaktadır. Gerçekte ise Romanlarda çiftçilik, günümüzde lokal kimi sahalardaki münferit örnekler hariç oldukça nadir görülen bir uğraştır. Romanlar, şehirlerin ekseriyetle dışına doğru uzanan kenar mahallelerde yaşayıp şehirselleşenlerle geçinirken Mısırlılarda daha çok kırsal bölgede yerleşmiş olma durumu yaygındır (Doğaner, 2004: s.555). Burada altını çizmek gerekir ki bu da pek tabii ki bu halkın günümüzde halen toprağa bağlı bir uğraşları olduğu manasına gelmemektedir. Zira toprak ve üzerindeki tarımsal uğraşlar, köylerden kentlere göçün hatta kentlerden ve köylerden Avrupa ülkelerine ve Türkiye’ye göçlerin bir realite olduğu Balkanlarda değil, dünyanın birçok yerinde gerilemekte iken bu halkın halen toprağa bağlı bir hayat yaşamasını beklemek gerçeğe uygun olmayacaktır.

2. Doğu Akdeniz Kıyılarının Tarım İşçileri Olarak Mısırlılar

I. Selim’in Mısır’ı fethinden kısa bir süre sonra öncelikli olarak Çukurova olmak üzere bazı Güney Anadolu kıyıları ile Doğu Akdeniz kıyılarına tarım işçisi olarak yerleştirilen Mısırlıların varlığı hakkında Adana ve çevresinde halen kullanılan “Fellah” kelimesi önemli bir yeri, Mısır’ı işaret etmektedir. Fellah, Arapça çiftçilikle uğraşan anlamına gelmektedir (Aslan, 2005: s.53). Jakop van Klaveren, Mısır’da geçimini çiftçilik yaparak sağlayan ve literatürde ve Mısır tarihi ile ilgili araştırmalarda, arazi mülkiyet olmayan, prenslerin ve soyluların arazisinde ırgat olarak çalışan ve ağırlıklı olarak pamuk işinde çalışma ehliyetine sahip Araplar için kullanılmıştır (Klaveren, 1982: s.223-227). Buna ek olarak 19.yüzyılda Kavalalı ailesinin yönetimi altına giren Adana ve çevresine yine Mısır ve Sudan’dan tarım işçileri olarak getirildiği ve bölgedeki halk arasında bilhassa Yüreğir ovası civarında günümüzde dahi gözlemlenebilen Afrika’ya has ten rengine referans yapan kaynaklarda Afrikalı oluşun

³ Sahada yapılmış görüşmelerin, (Tiran, Permet, Elbasan, Berat şehirlerinde) ses kayıtları. 11.10.2016

kökeni ile Araplık ayrımı daha belirgin olarak yapılmıştır. Arap sözcüğü, bir etnik kategori olarak Afrikalı kölelerin getirildiği arap olmayan ülkelerdeki halklarca, Afrikalı kelimesi ile eş anlamlı olarak da kullanılmıştır. Kölelik konusunda araştırmalarda bulunan Jennings, Osmanlı döneminde kölelerin getirildiği yerlerden birisi olan Kıbrıs'ta Lefkoşa kadı sicillerini incelemiş ve “siyah kölelerin” “zenci-zengi, siyah, arap-arab ve habeshi” olarak tarif edildiğini belirtmiştir (Jennings, 1987: s.288).

Osmanlı, Kuzey Afrika ve Akdeniz kültüründe Arap kelimesi, Trans-Sahra bölgesinden olan Afrikalı anlamını içermektedir; diğer taraftan etnik Araplara “beyaz Arap” denilmektedir (Cuna & Walz, 2010: s.9). Buna ilaveten Mersin ve çevresini konu edinen akademik çalışmalarda Arap Alevilerinin Mersin'e ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyılarındaki sahaya (Tarsus-Silifke-Çukurova civarı) Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa idaresindeki güçlerin sahayı işgal ettikleri dönemde (1832-1840) geldiklerini veya getirildiklerini belirtmektedir (Ünlü, 2007: s.49). Antalya ve çevresine yönelik kimi yerel araştırmacı ve yazarlar, “1835'te büyük kısmı Dimyatlılardan oluşan 5000 kişilik bir göç dalgasının Mısır'dan Antalya'ya sığınıp, Antalya Kaleiçi'ne yerleştirildiğinden” bahsetmektedir (Cimrin, 2020). Söz konusu bu iki sahada da göçün kaynak noktası yani çıkış yeri Mısır ve Sudan iken varış noktası Türkiye olmuştur. Nitekim bu örnekler ışığında birkaç soru belirlemektedir. Bu toplumun tarımla iç içe olmaları ve tarım işçisi olarak tercih edilmelerindeki sebep geçmişten gelen bir ustalık ve mekânsal ehliyet olabilir miydi? Bu, pek tabii ki mantığa en yakın olanıdır. Zira kıyılardaki delta ovaları ve alüvyal geniş akarsu ovalarında yaşayan halkların nesiller boyu tarım tekniklerini bir diğer kuşağa aktardıkları vakidir. Mezopotamya'da olduğu kadar Hindistan'daki İndus vadisinde de durum benzer şekil arz eder ve buradaki tarım toplumları hem tarımı bilen hem de bilgisinden faydalanılarak farklı idarecilerce fethedilen farklı topraklara götürülen toplumlar olmuşlardır. Eğer Mısırlı toplumun tarım toplumu olarak tercih edilmelerinde köklerden gelen bir tecrübe tercih edilmiş ise bir diğer soru daha belirlemektedir. Acaba daha önceki idare dönemlerinde de örneğin Roma döneminde veya Osmanlı fetihlerinde tıpkı Adana ve çevresindeki tarım arazilerine olduğu gibi Balkanlardaki ovalık sahalara da Mısırlılar yerleştirilmiş olabilir miydi? Veya Balkanlara Mısır valisi Arnavut kökenli Kavalalı Mehmed Ali Paşa zamanında yerleşen Mısırlılar da olmuş muydu? Zira Adanalı yerel bir tarihçi olan Cezmi Yurtsever, 1830 yılında toprak ve tarım düzenlemesi yapılan, Kavalalı'nın yönetimi altına yeni girmiş Adana çevresine Mısır'dan gelen, getirilen işçilerden bahsedilmektedir (Yurtsever, 2020). Ona göre Adana ve çevresine getirilen tarım işçileri, Mısır ve Sudan'dan pamuk işçisi olarak getirilmişlerdir.

Günümüzde Mısırlı denilen halkı iyi tanımak için bu toplum hakkında ilk ne zaman bahsedilmiş olduğu pek tabii ki Antik Mısır kaynaklarında olmalıdır. Ancak Antik Mısırlıların konumuz olan “Mısırlılar” ile bağı, günümüzde sadece antropolojik bir inceleme konusu olabilir. Zira artık binlerce yılın geride bırakıldığı ve izlerin silinmesine yetecek milletlerarası karışmaların, savaşlar ve köle ticaretleri ile milletler arası evliliklerin binlerce senedir yaşandığı da hesaba katılacak olursa eski Mısır halkının konuya dahil meseleyi çok da izah edici olmayacaktır. Mısır'da geçmişten günümüze dek süregelen ve kimisi Kuran'da Yusuf Suresinde de belirtilen yağsız dönemlerde meydana gelmiş olması olası göçlerde Mısırlıların nereye göç ettiğini bilmek çok zor, belki mümkün de değildir. Öyleyse esas soru, yani Mısırlıların Burada sorulması gereken sorular arasında en önemlisi Mısırlıların Balkanlara nasıl gelmiş olduklarını açığa çıkaracak sorudur. Her durumda göçün kaynaklandığı toprak Mısır olduğuna göre bu göçün bir seferde mi yoksa birden fazla dalga halinde mi yapıldığı önemlidir.

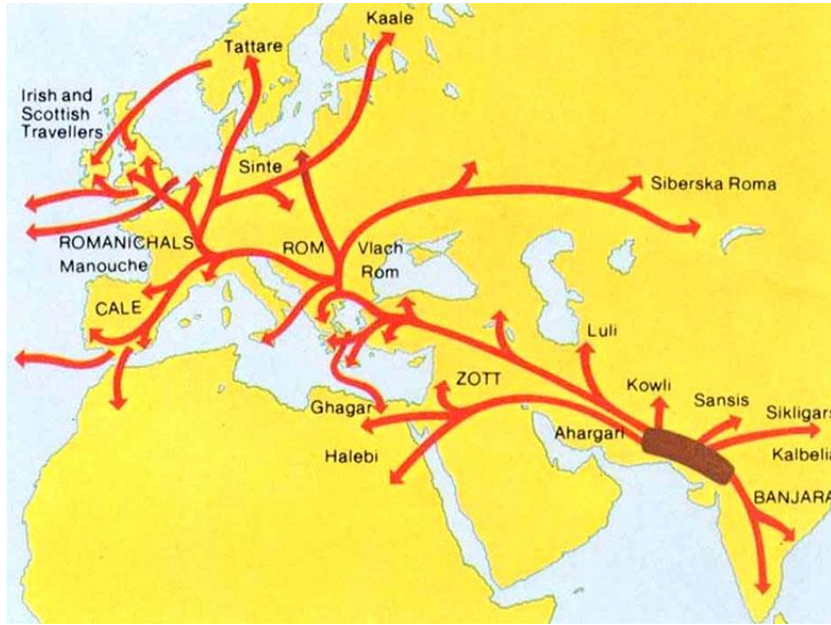
Bu toplumun yaşadığı yerler günümüzde her ne kadar ziraaî yönü ağırlıklı bölgelerin kentleri ve alüvyal ovaların ve vadilerin kenarındaki yerleşmelerle örtüşse bile günümüzde zirai kabiliyetlerinden çok zanaatkarlıkları ve ara eleman vasıfları ile ön plana çıkmaktadırlar. Bu durum, Arnavutluk ve Kosova'da zanaatkarlık, Yunanistan, Batı Trakya'daki Beyköy'de ise çiftçilik ekseninde görülmektedir. Balkan yarımadasındaki neredeyse tüm Mısırlıların dağılışı neredeyse sadece ovalar ve tarım alanlarına denk düşmektedir? Kosova'da tarım arazileri, Sırbistan'da Niş ve çevresindeki Morava nehri çevresindeki tarımsal sahalar, Batı Trakya'da Beyköy gibi alüvyal bir bölgede yerleşmiş olan Beyköyü halkı, verimli ve düz bir bölgede yerleşmiş olan Mısır ve Afrika kökenli bir halkın bataklık tabanlı tarım topraklarına bilinçli olarak yerleştirilmeleri olgusunu da bir ihtimal olarak ortaya çıkarmakla birlikte Türkiye'de Adana ve Mersin çevresine yerleştirilen Mısırlılar olgusu tesadüf değildir.

Milletlerin, ün yaptıkları özellikleri ile bazı coğrafyalara topluca yerleştirilmesi olgusu ile tarihte de karşılaşmıştır. Örneğin; Rönesans öncesi dönemde Avrupa'daki büyüyen gümüş ihtiyacı ve Avrupa ticaretindeki büyüme ve akabindeki zanaatkar üretim, Sırbistan ve Bosna'da gümüş ve diğer madenlerin ve madencilik tekniklerinin yeniden doğuşuna bir teşviği doğurdu. Sakson madencilerin (Alman milletinden) 1250'lerde Transilvanya ve Macaristan'dan Brskovo'daki madenlere gelmesi ortaçağ Sırp belgelerinde açıkça belirtilir. Yine Bosna'da bu işin ustalarca yürütülen bir uğraş haline gelmesi ise 1330'larda devam etmiştir (Stoianovich, 1994: s.89). Nitekim Srebrenitsa şehrinin ve şehre adını veren gümüş madenlerinin kullanımı da bu zamanlarda devam eder. Bizans'ın Bulgarları, Peçenek ve Uzları, Kumanları Paralı asker olarak kullanması, Bosna Kralı'nın ülkeye demirci olarak Almanları yerleşirmesi veyahut Fetih sonrasında Rodos'a Kanuni Sultan Süleyman tarafından ticaretin gelişmesi için bir miktar Musevi ailenin yerleştirilmesi gibi örnekler durumu analiz etmekte faydalı bir boyutu anlamayı sağlayacaktır. Örneğin 1522'de Rodos Adası Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilince, Sakız'daki Yahudilerin Rodos'a göç etmeleri istenmiştir (Eryılmaz, 1996: s.51-52). Buna benzer şekilde eski zamanlarda Mısırlıların da tarım ile iç içe ve "işin ehli" bir toplum olarak ün yapmış olmaları akla yatkındır. Dimyat'a pirince giderken eldeki bulgurdan olmak şeklindeki atasözünde de Dimyat'ın Mısır'da bulunan alüvyal bir delta ovası üzerinde olduğu ve oldukça zahmetli şekilde yapılagelen pirinç tarımı ile özdeşleşmiş bir yer olduğunun da altını çizmek gerekir.

Tüm bunların Nil nehrinin suladığı Mısır'daki Nil vadisi ve döküldüğü yerde akaçladığı Nil deltasında tarımda gelişkin ve tecrübe sahibi Mısır toplumu ve tarımdaki ustalığı ile ilgisi tesadüf değildir. Bu ve benzeri toplumların örnekleri ve yayılış cevapları irdelenirken çok daha kapsamlı araştırmaların zarurieti de ihmal edilmemelidir (Eryılmaz, 1996: s.51-52). Mısırlıların Balkan yarımadasına ne zaman geldikleri bir bilinmezlik teşkil etse de Mısırlı toplumun Mısır ile arasındaki ilişkiye dair coğrafi çıkarımların, göç esnasında üzerinden geçilen milletlerde bırakılan Mısırlı algısı önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçları; söz konusu toplumun arazi ve tarım kabiliyetleri ve diğer toplumların dillerinde bırakılan kelimeler ve sahada Arnavutça konuşan ya da konuşmayan ama yine de kendilerine Mısırlı diyen bir toplumun gırtlak tonlamaları ve daha farklı etno kültürel parametrelerle açıklanması mümkün belirteçlerdir. Bu belirteçlerden yola çıkılarak bu çalışmadan sonraki daha detay araştırmalarda Mısırlıların kökenine yaklaşabilmek için var olan az sayıdaki izin üzerine daha fazla gidilmesi ve daha farklı belgelerle konunun açığa çıkarılması önem arz etmektedir.

3. Mısır Kelimesinin Onomastik Açından Değerlendirilmesi

Yukarıda da zikredildiği üzere Eski Mısır'da Mısır ülkesine, “Kemet” denmekteydi. Nitekim söz konusu ülke ismi, Kopt ve Kıpti kelimesine de kök oluşturan ve İngilizce'ye ise “Egypt” olarak k-g ve m-p dönüşümü ile geçmiş bir kelimedir. Türkçe'de kullanılan “Mısır” ise yer adı olarak aslında İbranice'den gelen, “Mizraim” kelimesinin Arapçaya geçmiş formu olan Mısır kelimesinden gelmektedir. Bu durumda Mısır'ın Mısırlılarca adının “Mısır” kelimesi olmadığından hareketle konunun öznesini oluşturan etnisitede “Mısır” ya da “Mısırlı” adı kelime bazında aranmamalıdır. Türkçedeki Kıpti kelimesi Mısır'ın Hıristiyanlarını ifade etmek için kullanılan bir ifade olsa da aslında Kıpti, Mısır'ın yerli halkını ifade eden bir kelimedir. Bu durumda Sırpların kullandığı Cuptsi kelimesi ile Türkçede eskilerde kalmış olan Kıpti kelimelerinin kullanımı arasındaki paralellik açığa çıkar ve İngilizce'deki “Gypsy” kelimesi ile ister istemez dilsel, fonetik ve sosyolojik bir köprü oluşur (Eryılmaz, 1996: s.51-52). İşte bu noktada Gypsy (Cipsi) ve Kıpti aynı kökenden gelen kelimeler ise bu paralellığın coğrafi sebebi için Romanların tarihteki göç yollarına bakmak faydalı olacaktır.

Şekil 2: Romanların Hindistan'dan Avrasya'ya ve Afrika'ya dağılışları⁴

Haritada Hindistan'dan başlayan Roman göçünde batıya, Afrika'ya doğru uzanan bir kol, Mısır'a yerleşmiş görünmektedir. Buradan bir başka bölgeye doğru yola devam edilmediği haritadan bellidir. Mısır'da yerleşildiği ve Mısır'da meskûn kaldıkları da en mantıksal durumdur. İşte bu durumda Mısır'da yerleşen bir kavmin, kutsal kitaplarda ve çeşitli yazıtlarla da desteklenir ifadelerle yaşadığı yaygın kuraklık ve iklim salınım dönemleri de dikkate alındığında Akdeniz kıyılarına geçiş yapması halinde Roman ya da Çingene değil bu kez “Mısırlı” olarak adlandırılmaları olasıdır.

⁴ <http://jfgfestival.com/wp-content/uploads/2014/12/map.jpg>

Tarihte aynı milletin bir göçte ilk göç dalgasıyla gelen kısmına bir isim verilirken sonradan gelen veya bulunduğu bölgede izole halde kalan kısımları, orada yerleşip adını aldıkları coğrafya ile özdeşleşebilir ve adlandırılabilirler. Örnek olarak, Güney Afrika'daki Afrikaner halkı, ataları Hollanda'dan göç etmiş bir millet olmasına rağmen aradan geçen yüzyıllar içerisinde dilleri az farklılaşmış ve Afrikaans dili adını verdikleri ve Hollanda dili ile farklılıklar taşıyan bir dile sahip olmuşlardı.⁵ Bu milletin adına kimi zaman "Boer" halkı da denmiştir ve Boer, Flamanca yani Hollanda dilinde çiftçi manasına gelen bir kelimedir. Güney Afrika Cumhuriyetinde Apartheid yanlısı Irk Ayrımcısı iktidarının 90'larda giderek Nelson Mandela'nın ülkedeki siyahları özgürlüğe taşımasının ardından Afrikanerlerin bir kısmı bu kez tamamen kontrollerinden çıkan ülkelerinden, ata toprakları olan Hollanda'ya göç etmeye başlamışlardı. Ancak burada konuşulan Felemenkçe ile çoğu kez uyum sağlayan Afrikanerler, Hollanda'da ayrı bir toplum olarak "Afrikaans" şeklinde adlandırılmaktadırlar.⁶ Tarımda uzmanlaşmış olan Afrikaner toplumu, Güney Afrika'daki siyahi iktidarın ardından ağırlıklı olarak Commonwealth ülkelerine dağılmış olsalar da bir kısmı da 2011 yılında Gürcistan'ın daveti ile ülkedeki tarımı canlandırmak için Gürcistan'a yerleştirilmiştir.⁷

Hali hazırda Mısırlıların günümüzdeki dağıldığı sahalarda, Balkanların güneyindeki bu hat ile örtüşmektedir. Batı Trakya'da Yaguptin denen kimselerin de haritadaki çizginin doğu kısmına denk düşen kısımlarda görülmüş olması haritaya anlam kazandırmakta ve Mısırlı toplumun günümüzde dahi azalan nüveleri ile sahada görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Şekil 3: Mısırlıların dağıldığı bölgeler ile örtüşen "Egnatya" yolu

4. Egnatya Yolu Üzerinde, Yunanistan'daki Mısırlılar

Mısırlıların Balkanlarda bilhassa Yunan anakarası ve adalarına doğrudan yerleştikleri ile ilgili bazı dağınık bilgiler varsa da bunlar efsanelerle karışık klasik Yunan metinlerinde bulunmaktadır ve çoğu kez doğaüstü hikâyeler ile birlikte anlatılan metinlerde geçmektedir (Zemon, s.4). Bu bakımdan Mısır'dan Balkanlar'a göçün varlığını gösteren kayda değer bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak Mısırlı

⁵ <http://www.omniglot.com/writing/afrikaans.htm>

⁶ Yazar'ın Hollanda'daki saha tecrübesine yönelik kişisel gözlemdir.

⁷ <http://www.voanews.com/a/afrikaner-farmers-migrating-to-georgia-129900258/145298.html>

nüfusun büyük kısmının Egnatya yolu ile örtüşen bir bölgede yer alıyor olması (Kosova'daki Aşkale halkı ve Sırbistan'daki az sayıda Kosova kökenli Mısırlı hariçtir) ya da bir zamanlar yaşamış olmaları, bu sahada daha eski çağlarda inşa edilen Egnatya yolunda Mısırlı işçilerin ya da kölelerin çalıştırılmış olmalarına da bağlanabilir bir durumdur. Aynı zamanda bir diğer hipotez de soyluların ve toprak sahiplerinin yanında çalışacak insanlar olarak getirilmiş olmaları olasılığıdır. Zira Egnatya yolunun çeşitli kısımlarında Örneğin günümüz Arnavutluk topraklarında bulunan Dıraç (Durrës) ve Selanik, bu işçi ve köle göçlerinde liman işlevi görmüş olabilir. Aynı zamanda bu bölgede soyluların ve büyük toprak sahibi Romalı aristokratların yerleşmiş olması da büyük insan gücü ihtiyacını gerektirmekte olan bir durumdur ve bu da pek tabii ki bir diğer Roma toprağı olan Mısır'dan getirilebilir bir ihtiyaçtır. Tarımda ileri olan, taşkın ve kuraklık dönemlerine karşı deneyimli Mısır uygarlığının torunlarının bu tür mekanlarda istihdam edilmesi, Roma döneminde olası ve dönem gerçeklerine uygun bir durumdur. Egnatya yolunun kuruluşu Milattan önceye rastlamaktadır.

Milattan önce 146 yılında Makedonya bir Roma eyaleti haline getirildiğinde, Roma kuvvetlerinin İtalya'dan Doğu Makedonya'ya doğru hareketini sağlayacak bir yol inşa edildi ki bu yol, verimli akarsu vadileri, dağları, ormanlık tepeleri ve metal (madeni) kaynakları ile olduğu kadar, nehirleri, gölleri, balık sağlayan denizi ile Romalıların çıkarı için önemli bir eyalet haline geldi. Roma aristokratlarına Makedonya'da verimli toprak mülkiyetleri sağlandı Romalı aileler Makedonya'ya yerleşmiş oldu. Bölgeden sürekli geçen Romalı lejyonlar (askeri birlikler) yerel pazara yönelik sürekli bir ihtiyacı oluşturarak şehirler ile yol güzergahı boyunca uzanan yerleşmelerin gelişmesini sağlamış oldular (Karivieri, 2008). Böylece Egnatya yolu üzerindeki şehirler ve yerleşmeler gelişmiş ve zamanla nüfuslanmıştır. Bu tez, Mısırlıların yol inşaatı sebebi ile bölgede çalışıyor olmasından da daha güçlü bir sebeptir. Zira yol, bir seferlik iş ihtiyacını ve geçici bir ikameti gerektirirken tarım, ve toprak işçiliği, uzun süreli bir ikameti gerektirir. Aynı zamanda soyluların yanında çalışanların tamamının da tarım işçisi olmadığı açıktır. Şüphesiz hizmetlilerin ve çeşitli hizmetleri görmek üzere istihdam edilen kimselerin varlığı, bu yol üzerindeki şehirlerde sektörel bazda daha çeşitli uğraşlarla meşgul bir Mısırlı varlığını oluşturmuş olabilir. Bu, aynı zamanda Arnavutluk'ta, toprak sahibi Arnavut soyluların soy isimlerine sahip Mısırlı (Yevc) toplumunun bu soy isimlerini almış olmasını da açıklamaya yardım eden bir varsayım olacaktır. Söz konusu soy isimleri ile ilgili kısım, sonraki sayfalarda zikredilecektir.

Egnatya yolunun geçtiği diğer bölgeler olan Serez, Drama, Selanik ve Florina gibi yerlerin yerli halkı, Lozan antlaşmasının ardından yapılan ahali mübadelesinde din esaslı ayırım ile Anadolu ve Doğu Trakya topraklarına yani Türkiye'ye gönderildikleri için bu bölgelerdeki Mısırlı Müslümanların topraklarında kalmaları söz konusu olmamıştır. Yunanistan'da Müslümanların ve Türklerin göç ettirildikleri mübadele bölgelerinden beri tutulan tek bölge olan Batı Trakya'nın batı sınırını oluşturan Karasu Nehri (Nestos) batısında hiçbir Müslüman kalmadığı için ve ayrıca bu bölgeye Türkiye'den gönderilen Ortodoks ve Yunanlıların yerleştirilmiş olmasından dolayı sahada yapılan inceleme, röportaj ve gözlemlerde, günümüzde sözü edilebilecek Mısırlı veya kökenini Mısır'a dayandıran hiç kimse ile karşılaşmamıştır. Ancak Karasu nehrinin doğusundan Türkiye sınırını oluşturan Meriç nehrine dek uzanan sahada yani Batı Trakya'da bu köy (Beyköyü) dikkati çekmektedir. Karasu nehrinin hemen kıyısında denebilecek bir noktada yer alan bu köy, belki de sahada bir zamanlar çok daha fazla sayılarda yaşayan Mısırlı toplumun tek kalıntısı olduğu ihtimalini vermektedir. Zira nehrin batısında henüz 100 yıldan kısa bir zaman önce kitleler halinde yaşayan Müslüman topluluklar arasında bu tip köylerinde

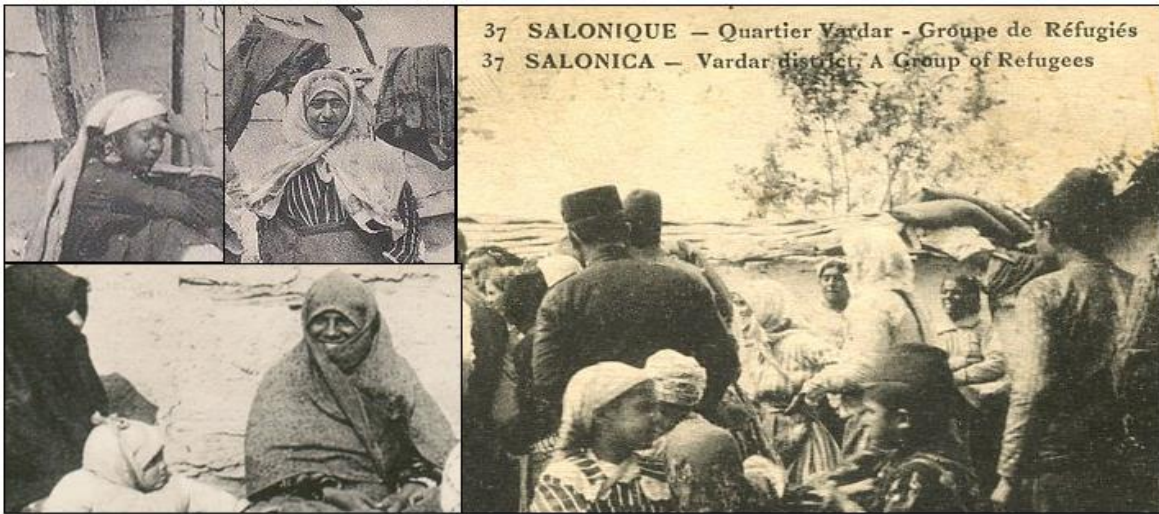
bulunuyor olması doğaldır. Ne var ki bunlar, mübadele hükümlerince toplu göçe tabi tutulmuş oldukları için göç etmedikleri dönemde herhangi bir araştırmada kendilerinden bahsedilmemiştir. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğundaki millet sistemi çerçevesinde İslam dinine mensup Rumeli Müslümanlarının kendilerini Türk olarak kabul etmesi ve kayıtlarda da bu şekilde yer almaları sebebi ile eski tarihlere ilişkin etnik bazda bir değerlendirme ve delil getirmek zordur.

Buna rağmen kimi eski kartpostallarda, Roman toplumunun çalışmadığı hizmetle alakalı işlerde, çalışmaya konu olan Mısırlı toplumu çağrıştıran resimler mevcuttur. Bu resimler 20. Yüzyıl başlarında Kartpostal olarak basılmış olan, Avrupa ülkelerine yönelik Selanik ve Osmanlı coğrafyasındaki görünümü arz eden, günlük hayatı ve şehir görünümünü aktaran resimlerdi. Söz konusu kartpostallarda bahsi geçen kişileri “Türk, Rum, Musevi, Çingene” diye açıkça belirten yabancı fotoğrafçılar, kartpostalların altına düşükleri notlarda bu konuda yeterli bilgiyi vermektelerdi. Bahsi geçen bir kartpostal özellikle dikkat çekicidir. Bu kartpostalda “Türk” ibaresi ile belirtilen kişilerin Mısırlı kökenden gelme ihtimalleri büyüktür. Zira Roman toplumunun yaygın uğraşı içerisinde olmayan bir kimse görülmektedir. Zira Roman toplumunun ev işlerinde ve iş yerlerinde çaycı, hizmetçi ve esnaf yamağı olarak çalıştırıldığına herhangi bir kaynakta rastlanılmamıştır.

Resim 2: Fransız basımı bir kartpostalda “Türk Çaycı” isimli fotoğraf.

Yukarıdakine benzer şekilde Avrupalı seyyahlar, elçiler, muhabir ve fotoğrafçılarca 1912 yılında çekilen resimlerde “Refugee” yani Muhacir, mülteci olarak nitelenen kimselere ilişkin fotoğraflarda da bariz bir esmerlik söz konusudur (Bkz.Resim 3) ve bu insanlar, 1912 yılında kaybedilen vilayetlerden Selanik şehrine gelen muhacirlerden oluşmaktadır. Söz konusu vilayetler ise Selanik kırsalında yer alan taşra yerleşmeleri olup (Kalkış, Demirhisar, Yenice-i Vardar, Florina, Vodina, Kayalar vb.) bu bölgeler Egnatya yolu ile ya birebir örtüşmektedir ya da kısa bir mesafede yer almaktadırlar. Osmanlı devletinin 1912 yılındaki Balkan Savaşlarında kaybettiği Yunanistan topraklarının da Egnatya yolunun geçiş güzergahına paralel şekilde uzanması ve neredeyse bu yolun kuzey ve güneyinde bir şeritmişçesine uzanması da bir gerçektir. Bu durumda elde kalan son toprakların önemli bir kısmının aslında Egnatya yolu üzerindeki araziler olduğunu belirtmek gerekir ki sadece Yanya, Kuzey ve Güney Arnavutluk ile Kosova vilayetinin kuzey kısımları bu yolun oldukça dışında kalan yerlerdir.

Resim 3: Fransızlarca yapılmış kartpostallarda Selanik’e gelen veya evsiz kalan muhacirler

Döneme ilişkin önemli birçok kartpostalda da yine Selanik’e gelen göçmenler arasında söz konusu siyahi ve kuzey Afrika tipli kimselerin varlığı dikkat çekicidir. Ancak bu kimseler Roman değildir. Zira Romanların fotoğraflarında Roman toplumunun uğraşları olan Çiçekçilik, Balıkçılık, Dilencilik ve Kalaycılık ve Ayı oynatıcılığı yaygın şekilde görülürken esnaflık pek yaygın bir meslek dalı değildir.

Arnavutluk’ta gerçekten Dıraç’tan başlayan ve bir parça güneye inerek ardından Selanik’e doğru dönen ve buradan Batı Trakya’yı izleyerek İstanbul’a ulaşan tarihi Egnatya yolu üzerinde Mısırlı olarak kendini tanımlayan bir toplumun yaşaması yanında Batı Trakya’da kendilerine komşu köylerce Yaguptin olarak adlandırılan toplum, kendilerini Türk olarak tanımlamaktadır. Bilhassa İskeçe civar köylerde yapılan saha incelemeleri ve söyleşilerde Yaguptin denilen toplumun aslında ne olduğu? Sorulduğunda ise “Pomak Çingenesi onlar” veya “Bulgar çingenesi” cevabı alınmıştır. Bilhassa İskeçe Kireççiler köyü ile İskeçe’ye bağlı Mustafçova beldesinde Yaguptin kelimesine verilen mana, sahadaki insanlarla yapılan görüşmelerde bu şekilde anlamlandırılmıştır.

bir halk için şu veya budur demeden onların kendi isimlendirmelerini dikkate almak en doğru yaklaşım olacaktır.

Ten rengi itibarı ile esmer hatta çoğunun “siyahi” olmaları sebebi ile farklı görünüşlerinden rahatlıkla ayırt edilen bu toplum hakkında yeteri kadar araştırma yapılmamış olmakla birlikte, yaşadıkları bölge, Egnatya yolunun tam üzerinde bulunmaktadır. Yine önceki kısımlarda dile getirilmiş olan bir gerçek, burada da geçerlidir. Beyköyü halkının tamamı ovada yani tarım yapılabilen sahada yerleşiktirler ve muhtemelen bölgeye gelişleri de tarımdaki ustalıkları ve tarım kültürüne sahip olmalarından kaynaklı olmalıdır. Ancak Rodoplarda dağlık kısımda yaşayan Mısırlılar (dağ köyleri arasında Yaguptin şeklinde adlandırılıyorlar) da mevcuttur ve yerleşilen bu köy ve köyden küçük yerleşmeler, Egnatia yolu üzerinde veya yakınında bulunan İskeçe’de yer almaktadırlar.

Beyköyü yerleşmesinde yerleşilen saha ile Egnatya yolu ile örtüşmektedir (Bkz.Şekil 4). Ayrıca Beyköyü, Karasu (Nestos) nehrinin Ege denizine döküldüğü yerdeki geniş bir delta ovası olan Koca Orman Deltasının üzerinde yer alır ve bu bakımdan Mısır’daki Dimyat şehrinin ve Nil Deltasının (ovasının) dikine konulmuş bir aynada simetrik hali denecek şekilde Balkan anakarasındaki benzerliği ile dikkati çekmektedir. Yeni bir ülke veya bölgeye göç edecek olan bir halk, temel uğraşın tarım, hayvancılık ve balıkçılık olduğu bir devirde, göç etmeden önceki uğraşlarını devam ettirecekleri coğrafi şartlara gereksinim duyarlar. Bu bağlamda göç edilen bölgede önceki aktivitelerin devamının sağlanması, hayatta kalmak açısından zaruridir. Aşağıda tarihi Egnatya yoluna sadece 10 km mesafede yer alan Beyköyü’nün Mısır’daki Dimyat ile arasındaki benzerlik gösterilmiştir. Her ikisi de ana akarsuyun yanbaşında denecek bir noktada yer almaktadır ve her ikisinde de tarımsal uğraşlar yerleşme tercihi üzerinde belirleyici olmuştur.

Beyköyü halkı, “*Sarışaban Ovası*” olarak eski haritalarda görülen, bir diğer adı da “*Koca Orman Ovası*” olan delta ovası üzerinde yaşamaktadırlar. Köy halkının yaygın ürünü Mısır’dır. Üzerinde buldukları alüvyal ovanın farklı kesimlerinde Pamuk ve Pirinç ekimi de yapıyor olmasına rağmen halk, Mısır ekmektedir ve bir kısım köylülerde hayvancılık da söz konusudur. Toplum, arazideki ilk yerleştirilme tarihini hatırlamamakta ancak bunu, Türk milletinin bir parçası olarak gördükleri benliklerine uygun olarak Osmanlı döneminde yerleştirilmiş olmalarına bağlamaktadırlar. Beyköyü halkından görüşülen kişiler, atalarının çok uzun zaman önce Kuzey Afrika’dan, Mısır’dan bu yöreye geldiklerini, getirildiklerini belirtmektedirler. Bu durumda Egnatya yolunun yanı başında denecek bir yerde, yolun hemen güneydoğusunda yer alan bu köyün önemi ve doğal konumu ve fiziki coğrafya özelliklerini harita üzerinde görmek, konu ile alakalı ve yerinde olacaktır. Köy halkının Egnatya yolu üzerindeki ilk sakinlerden olduğu ihtimalini de burada yeniden zikretmek uygundur.

Şekil 4: Afrika kökenli Beyköyü yerleşmesi ve göç etmeden önceki muhtemel bölgelerden olan Dimyat yerleşmesinin delta ovası içerisindeki konumları.

Ne var ki Yunanistan sınırları içerisinde kalan Batı Trakya'daki Beyköyü'nde de tıpkı Bulgaristan sınırına yakın olan Memkova'daki gibi, söz konusu olan bir "Mısırlılık" bilinci yoktur. Ancak köydeki insanların sahip oldukları hâkim siyahî ten rengi, Afrika'dan bir yerlerden geldikleri bilincini canlı tutmaktadır. Buna karşın Türklük, Müslümanlıkla eş manada kullanıldığından hareketle Batı Trakya genelinde yaşayan ve Yaguptin denilen, "Mısırlı" olarak Türkçeye çevrilebilecek toplum da kendilerini Türk kimliği ile ifade etmektedir. Zaten sayıca az olan ve İskeçe'nin dağlık kesimlerinde Pomakça konuşan köyler arasında yer alan kimi köylerde ve hamletlerde⁹ yaşayan bu kimseler kendilerini Türk toplumundan farklı görmemektedirler. Buna rağmen neden bu ismi aldıkları bir soru işaretidir ve bu soru işaretine en kuvvetli izah, Bulgaristan'daki Mısırlılar alt başlığında ayrıca incelenecek olan 1378'de Bulgar Çarı İvan Şişman tarafından bölgeye getirilen Mısırlılar ile ilgili bilgide anlam kazanmaktadır. Yine Konstantin İreçek'in "Bulgaristan Prensligi" adlı eserinde belirttiği ve kendi sınıflandırması ile "Çingeneler" arasında ele aldığı Mısırlıların Rodoplarda yaşayanlarına "Aguptin" dendiğine yönelik aktarımı, günümüz Batı Trakyasında halen "Yaguptin" denilen kimselerin zaman içerisinde Türklük içerisinde zamanla mecz olarak derinde kalmış ve unutulmuş bir kimliğin dil bilimsel bir kalıntısı olabilir. Bu insanlar çevredeki köylerce "Yaguptin" olarak nitelenir ve görünüşleri, komşularından çok farklı olmasa dahi yöredeki diğer çevre köylere nazaran daha buğday tenli ve daha esmer görünüm arz etmekte oldukları söylenebilir.

Belki her Balkan toplumunda az çok görülebilecek olan esmer birey sayısının biraz daha fazla olması ile fark edilebilecek bu köylerde yaşayanlar kendilerini ısrarla ve gururla "Türk" veya "Pomak Türkü" olarak nitelemektedirler. Buna rağmen "Yaguptin" denilen bu topluma, çevredeki diğer köylerin sakinlerince, kız verme isteksizliği de ayrıca gözlemlenmektedir.

⁹ Köyden ufak 5-6 hanelik yerleşmelerin Yerleşme Coğrafyası literatüründe sıkça rastlanan adı. Türkiye'nin doğusundaki "Mezra" yerleşmelerine benzemektedir. Genel ve uluslararası kabul görmüş bir coğrafi tanımdır.

5. Mısırlı Toplumun Kendisini İsimlendirışı

Romanlar bilindiği üzere sokaklarda çiçekçilik ve balıkçılıkla ve kimi zaman da çalgıcılıkla uğraşan dinamik bir toplumdur. Ayrımcı bir ifade olan “Çingene” kelimesine mesafeli olmakla birlikte kendilerini “Roman” etnisitesinden olduklarını belirterek asla saklama gereği duymamaktadırlar.

Ancak Balkan Kıptileri yani Mısırlılar için bu, her zaman söz konusu değildir. Onlar, Arnavutluk'ta yaşıyorlarsa kendilerini “Arnavut”, Batı Trakya'da yaşıyorlarsa kendilerini yukarıda da belirtildiği üzere “Türk” kabul ederler. En azından kendilerinin dışındaki kimseler onları, ten renklerinden dolayı farklı adlandırsa da bu toplumlar, kendilerini hep içerisinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak görme eğilimindedirler. Romanlardan da farklı olarak Balkan Kıptileri, toprağa ve tarıma bağlı bir hayat süregelmişlerdir ve bunun sebebi daha önceki kısımlarda irdelenmiştir. Ancak son yirmi beş yıllık dönemde kentlere doğru başlayan yoğun iç göçler sebebi ile buralarda ihtiyaç duyulan ve kentsoyluların fazla rağbet etmeyeceği; Hammallık, sokak temizleyiciliği, inşaat işçiliği gibi zahmetli kimi işlerde bu topluma ait bireyleri görmek mümkündür. Buna ilaveten Türkçe karşılığı ile “Mısırlılar” olarak da anılan ve farklı yörelerde çok çeşitli şekillerde adlandırılan Balkan Kıptilerinin Arnavutluk'taki kısmını teşkil eden Yevc'ler Balkanlardaki en kalabalık Mısırlı toplumu oluşturur. Nitekim bu durum, Arnavutluk'taki sayımlara aynı şekilde yansımaz ki bu da ülkedeki Mısırlıların kendilerini Arnavut görme isteklerine rağmen toplum dışındaki bireylerce kendilerine Mısırlı denmesi ile ilgili ayrımcı bir durumu işaret eder. Ayrıca önceki kısımlarda da değinildiği üzere ülkede 2011 sayımında 3368 kişinin “Yevc” yani Mısırlı olduğunu belirtmesi buna bir diğer örnektir. Gerçek rakamın bunun en az 20 katı kadar ettiğini düşünmek ise bilimsel bir ifade olmasa da birer abartı da değildir. Zira Arnavutluk'ta “Yevc”, hayatın her alanında ve gidilen hemen her bölgede karşınıza sıklıkla çıkan, Arnavutça'dan başka bir anadili olmayan esmer bir toplumun genel isimlendirilişidir. Roman toplumuna göre çalışkanlıkları ile tanınarak ön plana çıkar ve farklı görülürler. En önemli farklılıkları ise bu toplumun kendilerine ait bir “Mısırlı dili” olmamasıdır. Arnavutlar için sosyal hayatta bir Roman ile komşu olmak ve hatta evlenmek yerine bir Yevc ile komşu olmak veya evlenmek, daha da tercih sebebi ise de yine de bu toplumla bütünleşmek fazla arzu edilen bir eğilim değildir.

Arnavutluk ve Kosova'daki gözlemlerde edinilen bilgiler ve incelemelerde Yevc ve Aşkale toplumlarının “namus” ve “muhafazakarlık” kavramlarına bakışları, ahlaki anlayışları ve ahlaki eşikleri, belirli konulardaki muhafazakâr ve kapalı aile yapıları da onları Romanlardan farklılaştırır. Ancak yine de toplumun bir alt kesimi olarak Romanlar ile birlikte Yevc'ler adı konmamış bir kast sisteminin alt kısmını oluştururlar. Buna ilaveten Balkan Kıptilerinin neredeyse tamamının, beraberinde yaşadıkları soyluların soy ismini aldıkları da ayrı bir konudur. Bu durum bilhassa toprak kültürleri ciddi göçlerle sarsılmamış olan Kosova ve Arnavutluk'ta barizdir. Buralarda önemli bey ve soylu ailelerin ve Arnavutluk'ta bilinen ünlü ailelerin isimlerine sahip Yevc'lere sıklıkla rastlanmıştır. Bey ve Ağalık şüphesiz bir toprak hakimiyeti ve üzerinde çalıştırdığı insanları çağrıştıran bir kavramdır. Batı Trakya'daki Afrikalı ten rengine sahip olan kimselerin yaşadığı Beyköy'ün bu adını nereden aldığı da bu mefhumdan fazla uzak düşünülmemelidir. Eğer olasılık dâhilinde düşünmek gerekir ise bu köy ve soyadları büyük ihtimalle zamanında ırgatlık yaptıkları ve toprağında çalıştığı soyluların bir zamanlar tabiiyetinde yaşamalarına ve büyük olasılıkla onların mülkiyeti altında olmalarından kaynaklanıyor

olmalıdır. Zira bu durum, Amerika'daki zencilerin durumu ile bir açıdan benzerlik gösterir¹⁰. ABD'nin Louisiana eyaletinde pirinç tarlalarında çalışan kölelerin özgürlüklerine kavuştuklarında yaygın bir soyismi olan "Rice" (pirinç) ve "Farmer" (çiftçi) gibi soy isimlerini almaları buna bir örnektir. Eski ABD'li politikacı ve diplomat Condoleezza Rice gibi ABD'li Afrika kökenlilerin soyadları arasında görülen bu tarımsal soy çağrıştıran soyadları bu bölgede bulunan Pirinç plantasyonlarında çalışan işçiler arasında rastlanırken beyaz soylulara ait soy isimleri ABD'li Afro-Amerikanlar arasında daha fazla bir sıklıkla tercih edildiği görülür. Bu konuda ilk 12 soyisim kayda değerdir. Örneğin Williams soyadına sahip olan tüm Amerikalıların %46,7'si siyahi iken, Johnson'larda bu %33,8, Smith soyadında %22,2 şeklindedir. Jones soyadına sahip olan tüm Amerikalıların %37,6'si siyahi iken Brown'da %34,5, ve Jackson'da ise %53'e çıkmaktadır. Yani ABD'de bu soyadı taşıyanların %53'ü siyahidir. Davis, Thomas, Harris, Robinson, Taylor, Wilson gibi soylu beyazlara ait isimlerin yüzdelerinde bu soyada sahip siyahilerin oranları %30'lar ve 40'lar arasında değişirken Washington soyadında %89,9'luk bir Afro-amerikan çoğunluğu söz konusudur. Arnavutluk'ta ise Serica, Çobani, Nurçe, Mejdani, Beqiri gibi soylu Arnavut ailelerinin soyisimlerinin Yevc toplumu arasında fazlaca görülmesi buna bağlanabilir. Çobani soyisimli Yevc toplumu üyeleri ile görüşüldüğünde bu soyadının zanaatkar olan ailelerinden değil belki bir zamanlar yanında çalıştıkları Arnavut ailesinin eski uğraşı olabileceğini zira o ailenin Çobani soyadını aldığını belirtmişlerdir.¹¹

Arnavutluk'ta neredeyse tüm Yevc toplumunun soy isimleri, soylu Arnavut ailelerine ait soyadlarıdır. Çobani, Nurçe, Mejdani, Beqiri gibi soyisimleri hem Yevg hem de "yevg olmayan beyazlar" olarak nitelendirilen Arnavutlar arasında sıklıkla rastlanmaktadır. Buna ilaveten "Yevc" toplumu Arnavut milletine mensubiyetlerini ön plana çıkarmaktadır. Arnavut toplumun bir parçası olarak "Yevc" denen kimselerin büyük kısmı kendilerini Yevc olarak görmemektedir. Zira Yevc, Arnavutlar arasında bilhassa halk dilinde "Esmer", "Kara kuru" ile eş anlamlı olurcasına kullanılan ayrımcı bir ifade olarak da yaygındır. Arnavutların Yevc'lere kız vermeme eğiliminde olmaları da bu insanların kendilerini en azından Arnavutluk'ta Arnavut olarak tanımlamalarında gayet haklı olarak bütünleşme ve nimetlerinden faydalanma arzusu ve eğiliminin doğal bir dışı vurumudur. Türkiye'de özellikle Doğu Akdeniz kıyısındaki vilayetlerde Arap Alevileri, "Arap uşağı" ve "Fellah" gibi adlandırmaları kabul etmemektedirler.¹² Adana'da ve Hatay'da Nusayri mezhebinden Arapları kast eden "Fellah" yani tarım işçisi, ırgat kelimesinin de ayrıca Mısır Coğrafyasında birçok köyün adı olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

6. Mısırlılar ve Diğer Toplumlar Arasındaki Evlenmeler ve Bütünleşme Eğilimine Bakış

Günümüzde Arnavutluk toplumunda herhangi bir bariz ayrımcılık yok gibi ise de, toplumun genelinde "Yevc denilen Mısırlılar ile Romanları oluşturan "Gabel" ve "Arici" denilen kesimlerine bilhassa "kız verilmediği" de Arnavutluk'ta gerek "Yevc" ve gerekse "yevc" olmayanlarla yapılan yüzyüze görüşmelerde sıklıkla ifade edilen birinci mesele halindedir. Bunlardan "Yevc" olarak adlandırılan Mısırlı grup yani diğer bir deyişle Arnavutluk Kıptileri, kendilerini zaten Çingene olarak

¹⁰ a.g.m.

¹¹ <http://names.mongabay.com/data/black.html>. "U.S. Census Bureau, Population Division, Population Analysis" (Birleşik Devletler Sayım Bürosu Nüfus Şubesinin Nüfus Analizleri adlı kaynağı gösterilmiş)

¹² [http://www.cukar.org/Makaleler/698422131_\(190-192\)%20aytolu%20kara.pdf](http://www.cukar.org/Makaleler/698422131_(190-192)%20aytolu%20kara.pdf)

görmemelerine rağmen, Arnavut toplumunca da tam olarak kendilerinden sayılmazlar. Bir tartışmada, kavgada ya da kendisine borcunu ödemeyen bir kişiye sinirlendiğinde şehirli bir Arnavut, karşısındaki kişiye karşı konuşurken onun esmerliğine atfen “Yevc” kelimesini kullanabilir. İroniktir ki Arnavutlar, kendilerini sarışın ve beyaz tenli bir toplum olarak nitelendirirler. Ancak gerçekte Arnavutların arasında sarışınlık çok yaygın olmamakla birlikte, geneli kumral ve ciddi bir kısım güneyli Arnavut da çoğu Akdeniz toplumu gibi esmer veya buğday tenlidir. Sarışınlarına ise ekseriyetle Kosova gibi Slavlarla yüzyıllardır karışmış olması düşünülen eşik bölgelerde rastlanır ve bunlar da çoğunlukta değildir. Arnavutluk’un da kuzey kesimlerinde Karadağ ve Sancak’a yakın vadilerde kimi sarışın Arnavutları görmek mümkündür. Makedonya Arnavutları’nda da sarışınlara Kosova ile aynı oranlarda rastlanır. Fakat Arnavutluk’ta bariz bir esmer ve buğday tenli nüfus göze çarpar. Bu, şüphesiz ülkenin Akdeniz milletleri ile yüzlerce yıldır karışmış olmasının ya da diğer bir deyişle bir Akdeniz kıyısı ülkesi olmasının sonucudur¹³.

Arnavutluk’ta Kosova’ya göre daha yaygın olan esmer ten, çoğu kez göz ardı edilir ve en esmer Arnavut bile Arnavutlardan bahsederken adeta İskandinav milletinden bahsediyormuş gibi tanımlamalar kullanabilir ve bu çoğu kez Arnavut toplumu içerisinde yadırganmaz. Arnavutluk’ta yapılan gözlemlerde avamın büyük çoğunluğunun Arnavut tipini tarif ederken kullandıkları ifadelerin ulusal bir gururdan kaynaklı olması muhtemel bir şekilde çoğu kez gerçeğe örtüşmediği görüşür. Ülkede genelde yüzlerine karşı denmese dahi “Yevc” denen bu esmer kimseler yani Yevc’ler, bu hitap tarzına çoğu kez alışıkırlar fakat her şeye rağmen kendilerini Arnavut olarak görmektedir ve görüşülen kimselerin büyük çoğunluğu da bunu ifade etmektedir. Yevc toplumu Arnavutluk’ta Arnavut şarkıları ile neşelenir, Arnavut fıkralarına güler, Arnavut dansları yapar ve Arnavut gibi yaşarlar. Ancak çok daha alt seviyede ve çok daha kötü standartlarda yaşadıkları ve şehirlerin varoşları ile ülkenin güneyinde akarsu kenarı yerleşmelerinde örneğin orta Arnavutluk’ta Elbasan ile bilhassa güneyde kalabalık bir şekilde yaşadıkları Permet gibi şehirlerde sıklıkla görülmektedirler. Bu ise onların eski bir tarım toplumunun kalıntısı olduklarına yorulabilir. Kosova’da ise devletçe tanınmış bir etnik topluluk olan Mısır kökenli Aşkali toplumu ile Aşkali olmayanlar arasında yapılan evliliklerin bu toplum ve bu toplum dışındakilerle yapılan görüşmelerde sayısının sınırlı olduğu ancak giderek arttığı belirtilmektedir. Bu konuda bir rakam vermek mümkün değilse de yine de çok yaygın olmadığını belirtmek gerekir. Sadece toplulukların birbirleri ile iç içe yaşadıkları Prizren ve Priştina gibi büyük şehirlerde bu tür evliliklerin sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir. Batı Trakya’da ise kendilerini Türk toplumunun bir ferdi içerisinde belirtmelerine rağmen Yaguptin olarak belirtilen kimselerle evliliklere yöredeki halk tarafından bir mesafe ile yaklaşıldığı ancak yine de karışık evlilik örneklerinin görüldüğü bölgedeki köylerde gözlenmiş ancak köylülerinin siyahi görünüm arz ettiği Beyköy’nden yapılan evliliklerin ise çok daha kısıtlı olduğu görülmüştür.

7. Arnavutluk Nüfusu İçerisinde Yevc (Mısırlı) Toplumu

Arnavutluk’taki 2011 yılındaki son sayımda 3368 kişi kendisini Mısırlı yani “Yevc” olarak nitelendirmiştir¹⁴. Arnavutluk İstatistik kurumu (İNSTAT) yetkilileri, Mirela Tase gibi yerli nüfus uzmanları ve antropologlar ile konu geniş çaplı olarak görüşülmüş ve kimi yerde “Bu rakamın belki

¹³ a.g.m.

¹⁴ İNSTAT 2011 verileri. “Romët dhe egjiptianët në Shqipëri: Profili social-demografik dhe ekonomik bazuar në Censusin 2011” s.3

sadece Tiran ve Durres'taki sokak temizlikçiliği ile uğraşan Yevc'lerin sayısı olabileceği" kadar komik bir rakam olduğu belirtilmiştir¹⁵. Nitekim istatistiklerin her zaman gerçeği yansıtmayabileceği de bu makaleden başka ayrı bir yazının konusu olabilir ve bu tamamı ile ayrımcılık konulu sosyolojik bir çalışmada ele alınmalıdır.

Günümüzde Arnavutluk nüfusu içerisinde Yevc'lerin sayısını bilmek ve kestirebilmek kolay değildir. Bunda en önemli zorluk, bu toplumun bir kısmının kendisini Yevc olarak kabul etmemesidir. Öyleyse onların bu topluma ait olduğu iddiasında nasıl bulunulabilir?

"Kendine göre kim?" olmak? "Ötekine göre kim" olmak? Ve "bir topluma göre ötekinin kim olduğu?" Gibi sorular kimlikleri analiz etmede sıklıkça kullanılır. Arnavutluk'ta Arnavutum diyen ancak diğer Arnavutlarca "Yevc" olarak nitelendirilen kimselerin yaşadığı örneğin Tiran'ın Tabakhane semtindeki Arnavutların güçlü bir Arnavut milli duygusuna sahip olmalarına karşın Yevc olduklarını kabul etmemeleri ve bunlarla yapılan görüşmelerde "Yevc" kelimesini kullanmamaları dikkate değerdir. Buradaki kimseler için adeta Yevc denen bir millet yoktur hissi uyandıracak kadar bu milletin varlığı yapay ve sunnidir. Bu, Arnavut milli hislerinin güçlü olduğu bir ülkenin başkentinde bulunmak ve ülke ile bütünleşmenin de sonucu da olabilir.

Ülkede bu toplumun ileri gelenleri ile yapılan görüşmeler ve topluma ait olmayan demograflarla¹⁶ yapılan görüşmelerin ardından toplam nüfusun en az yüzde 5-6 kadarının (150 bine yakın) oluşturduğunu söylemek de çok uçuk bir tahmin değildir. Şöyle ki bu toplumdan (Yevc) oldukları belirtilen kimselerin büyük çoğunluğunun, Tiran'ın kuzey mahallelerinden itibaren şehrin ara sokaklarında pek de estetik olmayan şartlar altında yaşadıkları gözlemlenmiştir. Sadece Tiran şehrinde, şehrin Ortalama nüfusunun yüzde 5'ten fazlası ve 10'dan daha azlık bir kısmının, bu insanlardan oluştuğunu tahminen belirten uzmanlar arasında Durres Alexander Moisiou Üniversitesinden bir akademisyen olan ve Tiran şehrinin eski ailelerine mensup Dr.Edvin Cami ile Antropolog Armanda Hysa gelmektedirler. Tiran şehrinde %5 ila %10 arasında bir nüfus rakamının abartılı olmadığını da ayrıca belirtmektedirler. Bu toplumun yüzdesel bazda Arnavutluk'ta yaşadıkları başlıca yer ise ülkenin güneyindeki Përmet şehri ve çevresidir. Tarıma son derece müsait akarsu kenarında verimli bir tarımsal sahada yer alan Përmet şehrinde insan tiplerinin ülkedeki diğer kısımlardan farklılaştığını ve bu kesimdeki insanların Arnavutluğun diğer kesimdekilerden farklı ölçüde esmer görünümde oldukları şehre ilk girişten itibaren belli olmaktadır. Elbasan'da da kayda değer bir Yevc toplumu ile karşılaşılması ve sahada güneye doğru ilerledikçe bu karşılaşma oranının arttığı gözlemlenmiştir.

8. Kosova Nüfusu İçerisinde Aşkali (Mısırlı) Toplumu

Kosova'daki Yevc'lerin durumu ise daha farklıdır. Her şeyden önce bu ülkede Yevc ismi yerine kullanılan Mısırlı manasındaki Aşkali adının kullanılması en önemli farklılıktır. Kosova bayrağındaki altı yıldızdan birisini temsil eden Aşkali toplumu, ülke anayasasındaki Madde 6'da belirtilen ülke bayrağındaki altı yıldızdan birisini oluşturmaktadır. Kosova Anayasasındaki statüsü de tanınmış etnisiteler için kullanılan toplum ifadesine referans ile "Aşkali Toplumu" şeklindedir. Örneğin Madde

¹⁵ Antropolog Armanda HYSYA ile Tiran'da yapılan Röportaj. 07.06.2016

¹⁶ Tiran Üniversitesi Coğrafya Bölümünden Mirela Tase ile röportaj. 09.06.2016

148’de Kosova Meclisi İçin Geçici Hükümler başlığı altında “Aşkali veya Mısırlı Toplum” ifadesi kullanılır ise de bu madde değiştirilmiştir. Ancak bir diğer maddede Aşkali toplum, Mısırlı toplumdan ayrılarak Aşkali toplum için ayrı koltuk, Mısırlılar için ayrı koltuk kotalarının belirtildiği meclis temsiline yönelik açıklama dikkat çeker. Örneğin: Kosova Meclisi ile ilgili 4. bölümün 64. maddesinin 2. fıkrasının 2. bendinde Ashkali toplumunun meclis içerisindeki asgari koltuk hakkının (az veya çok oy alsa dahi) tanınırlığından bahsederken burada Etnik ifade kullanılmaksızın hakları tanınmış bir topluma vurgu yapılır. Söz konusu bendde, Roma toplumu 1 koltuk, Aşkali toplumu 1 koltuk, Mısırlı toplumu 1 koltuk şeklindeki haklar belirtilmektedir.¹⁷ Bu bağlamda bakılacak olursa Aşkali kelimesinin etimolojisi incelendiğinde günümüz İsrail kıyılarındaki liman şehri Aşkelon belirir. Bu sebepten Aşkali yani Aşkelonlu olarak adlandırılan bu halkın 7.yüzyılda Aşkelon’dan geldiği kabul görür¹⁸. Aşkelon ise Mısır’a oldukça yakın bir yerde yer almaktadır.

Şekil 6: Aşkali toplumunun adını aldığı belirtilen “Aşkelon” şehrinin konumu

Kosova’da yerleşik Yevc yani Mısırlı (Kıpti) toplumu kendilerini daha rahat ve övünerek ifade edebilen, kendilerine ait partileri ve farklı kültürel kurumları olan, Arnavutluk’takilerden farklı olarak farklı bir ad ile “Aşkali” kelimesi ile kendilerini tanımlayan bir toplumdur. Bu toplum, Avrupa Birliği’nce azınlık olarak tanınır ve Mısırlı (Egyptian) olarak parantez içerisinde ifade bulur ve bu çalışmada bu sebepten zikredilmiştir. Buna ilaveten söz konusu toplumun kendilerini Mısır kökenli olarak belirtirken Arap kökenliliğe vurgu yapmaları, Balkanların diğer yörelerinde yaşayan, Mısırlı Yevc ve Yaguptinlerde karşılaşmayan bir durumdur. Bu anlamda Aşkali toplumu, Arnavutça konuşmakla birlikte kendilerini Mısırlı ve Arap kimliğine ilişkilendiren bir toplumdur. Aynı zamanda çalışma kapsamında ziyaret edilen Kosova’da görüşülen Aşkali toplumunun yöneticileri ve siyasi temsilcileri de buna vurgu yapmıştır. Kendilerini sıklıkla Roman toplumu ile karıştıranlara rağmen Romanların ayrı

¹⁷ “Kushtetuta e Republikës së Kosovës” (Kosova Cumhuriyeti Anayasası), 14.04.2013, Başbakanlık Ofisi, Priştina. s.22.

¹⁸ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/250161/askalije-manjina-medju-manjinama.html>

bir dilinin olduğunu ama kendilerinin Arnavutça konuştuklarını ve bunun da Arap kökenden dolayı Arap tonlamalı bir Arnavutça olduğunu belirtmektedirler.

Ancak toplumun kendisini ifade edişindeki bu tutumda, Kosova devlet organizasyonundaki yapısallığın da etkisi söz konusu olmalıdır. Zira Kosova Devletinde Azınlık kotasında yer ayrılan toplumların, yönetime doğrudan katılabilmesini kolaylaştıran bir durum olduğu için Aşkali toplumu kendilerinin Mısırlı olduğunu ve Aşkali adında bir millet olduklarını hatta Yevc olduklarını da söylemekte beis görmemektedir. Çünkü Kosova’da tüm etnisiteler az da olsalar çok da olsalar belli bir kota dâhilinde mecliste ve bakanlıklarda adedi belirli vekilleri ile söz sahibi olma hakkına sahiptir. 1999 yılındaki Kosova savaşında Sırp larca boşaltılan Arnavutların evlerindeki malları yağma eden ve satan bir kısım Kosovalı Roman vatandaşa karşı¹⁹ Kosovalılara Aşkali halkı hakkında görüşleri sorulduğunda, onların Arnavutlar ile birlikte Sırp lar karşı savaşarak bedel ödedikleri ve bu sebepten de kesin olarak Romanlardan ayrı tutuldukları belirtilmiştir. Bu toplumun bireylerinin 1999’daki zor günlerde Kosova’daki evlerini kaybederek zaten zor şartlar altında yaşadıkları ülkelerinden kısa süreliğine ve tamamen muhaceret etme olgusu ile tanışmaları ve bir kısmının geri dönmek üzere Arnavutluğa sığınmaları, bir kısmının da Almanya ve İsviçre’ye iltica etmesi sonucu eridiği de ayrı bir gerçektir.

UÇK yani “Kosova Kurtuluş Ordusu” bünyesinde vatan savunmasında görev alarak yaşadıkları toprakların geleceğine katkıda bulunan bu toplumun üyeleri, savaştan sonra kendilerine verilen demokratik kota nispetinde devlet kurumlarında görev almakta ve Mısırlı olduklarını Arnavutluk’taki akranlarının aksine inkâr etmemektedirler. Bunun da ötesinde Mısırlı yani “Aşkali” toplumu ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerde kendilerini Arnavut yanlısı veya Arnavutlara yakın bir grup olarak tanımlarlar. Tüm Kosovalılarca müzikleri dinlenen ve sevilen isimler de çıkarmış olan bu toplum, Kosova’da Sabri Fejzullahu gibi isimler ile halkça da popüler kimseleri içlerinden çıkarmış ve Arnavut milletinin bir alt kolu durumunda görülebilecek bir toplum haline gelmiştir. Nitekim Kosova’daki Aşkali halkı, kendilerini çoğu kez Aşkali Arnavutları olarak adlandırır. Örneğin 2000 yılında kurulmuş olan “*Partia Demokratike e Ashkanlive të Kosovës*” adındaki parti, buna bir örnektir. Partinin kurucusu Aşkali Arnavutlarına bir çatı meydana getiren ve tanınmış bir Mevlüthan olan Sabit Rrahmani’dir. Sesinin güzel olması ile meşhur bu kişinin liderliğindeki Partinin Kosova’da temsil ettiği 25-30 bin kadar insan bulunmaktadır.

9. Sırbistan Nüfusu İçerisinde Mısırlı Toplumu

Sırbistan’daki Mısırlıların durumu ise tarihi bir sebebe bağlı olarak çok daha karmaşık bir hal almıştır. Bu konu, topraklarından göç etmeyen kimselerin bir seçim yapmak zorunda kalmış olması ile bir diğer etnisitenin içerisinde hayatını devam ettirmesi ve zamanla bu etnik topluluğa dönüşmesini de kaçınılmaz kılmıştır.

“Türk-Müslümanlar 1862 yılının sonunda ve 1863 yılının başlarında Sırbistan’ı terk ederler. Abalının az bir bölümü, kendi çabalarıyla mülkiyetini satmaya başarır, bu dönemde Sırbistan kaynaklarına göre 8.000

¹⁹ https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1999/07/15/gypsies-seek-protection-in-kosovo-camps/56bceeb3-47f4-4141-9363-43fc03195d19/?utm_term=.6d4253762b45

kişi Sırbistan'ı terk etmeye mecbur kalmıştır. Böylelikle Ujçe, Sokol kasabaları ve etrafındaki köyleri Türk ve Müslümanlardan arındırılmış olur. Yalnızca Sokol nahiyesine bağlı Küçük İzvornik ile Sakar köyü sakinleri Bosna'ya yakınlığından dolayı evlerini ve mülklerini terk etmeyi kabul etmezler. Sırbistan ile Osmanlı idare beyeti tarafından Türk ve Müslümanların terk etmiş olduğu, mülkiyetin değeri 90.000.000 kuruş olduğu hesaplanır. Sırbistan devleti sonunda bazı Müslümanların Sırbistan'da kalmalarına iki şarttan birinin kabul edip kalmalarına izin verir; o da vaftiz olup eski dinlerine geri dönmeleri ya da kendilerine Türk değil, Çingene demeleri ve Çingenele beraber yaşamalarını kabul etmeleri. Bu şartları kabul edenler Sırbistan'da yaşamlarını devam ederler. Bu zamandan sonra Sırbistan'da beyaz Çingenele peyda olur.” (Bako, 2002: s.2)

Kendilerine günümüzde “Filistinli Çingenele” de denen bir Aşkale grubu Sırbistan ortalarında Müslüman olarak yaşamaktalarsa da ne istatistiklerde ne de Sırbistan hükümetince bu insanlar dikkate alınmamaktadırlar. Niş ve Pirot şehirleri arasındaki bölgede az da Semendire’de (Semedrovo) ve Sancak’a doğru uzanan Güneybatı Sırbistan topraklarında bu kimselere rastlanmaktadır ve kendilerinin Çingene (Roma, Roman) olduklarını söyleyenlere karşı bunu asla kabul etmemekte, Çingenelelerden farklı olduklarını belirtmektedirler²⁰. Soyisimleri Arnavut soyisimleri olan bu kimselerin Niş’teki varlıkları önemlidir. Slobodan Emine, Halil Emine, Muharrem Latifi gibi Arnavut soyismi alan ve bir kısmı kendilerini Türk olarak adlandıran Sufi dervişleri günümüz Niş şehrindeki sufizmin ve tekkelerin önemli isimleridirler. Günümüzde Niş’teki Rufai tarikatı dervişi Slobodan Emine, Mitrovica kökenli bir Türk olduğunu belirtmektedir (Djordjevic & Todorovic, 2009: s.21). Ancak Niş’teki diğer roman toplum, kendisinin kendilerinden olduğunu belirtir. Söz konusu mahallede yaşayan Romanlar arasında kendilerini Roma olarak tanımlayanlar azımsanmayacak kadar çoktur.

1873 yılında Niş Mutasarrıfı’nın verdiği resmi istatistik bilgilerinde Leskofça kazası’nda 2500 Hıristiyan ve 100 Türk evinin, 21.030 Hıristiyan ve 10.525 Türk erkeğinin bulunduğu görülmektedir. Leskofça Müslümanları’nın %50’si Türkçe, %50’si ise Arnavutça ve Kıptice konuşuyordu. 1877-78’de Niş’in kaybedilmesi ile gerçekleşen toplu Müslüman göçüne rağmen kalabilmiş Roma toplumunun bakiyesi olarak bu insanlar, bölgede gerek gelenekleri ve gerekse inançları ve sözlü kültürleri ile istatistiksel olarak son bir buçuk asra yakın sürede bir tek Türkün kalmadığı Niş’te Türklüğü temsil etmektedirler. Niş’in Beograd Mala bölgesinde yaşayan bu kimseler için Türklük, Müslümanlıkla eş anlamlıdır.

2002 Sırbistan nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkede 584 Aşkale ve 814 Mısırlı yaşamaktadır. Sırbistan’da Novi Sad şehrinde “Jevrejska Ulica” yani “Yahudi caddesi” üzerinde bulunan “Matic Aşkalelija” derneği başkanı Jahir Toplica ile yapılan görüşmede kendisi sadece Voyvodina’da 20 bin Aşkalinin yaşadığını belirtmektedir. Sırbistan’da gerçek Mısırlı sayısının çoğunluğu Aşkale olmak üzere 60 bin civarında olduğunu fakat bunun her nedense istatistiklere yansımadığını, Kosova savaşının ardından Sırbistan’a giden Aşkale halkının sadece Vojvodina bölgesinde 20 bin kadar bireyinin yaşadığını belirtmekte ve Aşkale halkının kültürlerini yaşatacak ve kendi durumlarını düzeltecek kurumlara sahip olmadan yaşamak zorunda bırakıldığını belirtmektedir. Novi Sad dışında yakın zamanda bir Caminin açıldığı Subotica şehrinde de kayda değer bir Aşkale nüfusun varlığını belirten Toplica, Kosova’daki savaş sonrası durumda Romanların karıştıkları bazı uygunsuz durumların

²⁰ a.g.m.

uyandırdığı Roman karşıtı havada Aşkali halkının da hedef seçilmesi gibi yanlış genellemelerden dolayı Aşkali Mısırlılarının çektiği problemlere de değinmiştir. Buna göre Sırp ordusunun Arnavutların mallarını müsadere ederek Romanlara yağmalatması ve bir çok yerde Arnavutların mallarının Romanlara verilmesi üzerine savaş esnasında ve sonrasında Roman topluma yönelik rövanşist her uygulamada onlarla karıştırılan Mısırlı Aşkali toplumuna da şiddette bulunulmasının bunda etkili sebepler arasında olduğunu belirtmiştir. Bu şekilde esasen Kosova'da güçlü bir azınlık olan Mısırlı Aşkali toplumunun önemli bir kısmının Sırbistan'a neden göç ettiği konusu da Romanlarla sıklıkla karıştırılma olgusunun bu toplumu ne derece rahatsız ettiği ve düzenlerini sarstığına bir örnek olması açısından önemlidir.

10. Bulgaristan Nüfusu İçerisindeki Mısırlı Toplumu

14. yüzyıldaki bir Bulgarca eser olan Aziz Barbarus'un hayatı adlı metinde Arnavut sahillerinde "fazla sayıda yaşayan Mısırlılar" ifadesi geçmektedir. 1378 yılında çar İvan Şişman (hüküm devri 1371-1393) tarafından Rila manastırının Mısırlı (Agoupti, Gupta) Çingenelerinin yaşadığı köylülere verilmiştir. Bu metne göre köylüler, Bulgaristan'a ilk yerleşen Çingene (Roman) grupları arasındadır (Crowe, 1995: s.2). Buna ilaveten Bulgaristan'da bilhassa 1878 yılından itibaren kaybolan Osmanlı otoritesinin ardından yeni kurulan Bulgar devletinin Müslüman topluma karşı başlattığı sistemli Bulgarlaştırma, kimliksizleştirme ya da göçe zorlama çabaları içerisinde ülkede var olan Mısırlı toplumun ya Roman veya Türk toplumu içerisinde kaynaştıkları veya göçler ve tedhiş eylemleri yolu ile bir şekilde ortadan kalktıkları söylenebilir. Metinde de geçtiği üzere Bulgaristan'daki Romanların kökeninin Arnavutluk kıyılarında kalabalık halde yaşayan Mısırlılardan geldiği savı, ülkede Roman ve Mısırlı toplumların iç içe geçtiği hakkında bir sonuç verebilecek bir bilgidir. Bunu destekler en yakın bilgiyi ise Avusturya'nın Bulgaristan prensliğindeki temsilciliğini de yapmış olan Çek kökenli Avusturyalı yazar Konstantin Ireček, "Bulgaristan Prensligi" adlı eserinde Mısırlıları kendi ifadesi ile "Çingeneler" (Romanlar) olarak ifade ederken bu toplumu gerek sedanter gerekse göçebe hayat yaşayan romanlar olarak sınıflandırır. Onların bölgede genellikle "Çiganin" yani Türkçede Çingene olarak çağırıldıklarını ama Rodoplarda "Aguptin" ve Makedonyada ise "Gjube" olarak da çağırıldıklarını ayrıca belirtir (Konstantin, 1899: s.148).

Sonuç

Balkan yarımadasındaki Mısırlılar, Roman toplumunun bir parçası görünümü arz eden, ancak gerçekte kendilerini ifade ettikleri kadarı ile Romanlardan farklı olan, gerçekte de artık kesin olarak farklılaşmış, ancak etimolojik ve onomastik açıdan Romanlarla ilintilerini halen taşıyan bir toplumdur. Bu çalışma ışığında söylenebilecek olan şey ise Mısırlıların, Roman toplumundan yüzlerce yıl önce ayrılmış bir toplum oldukları, başlangıçta ve kaynak dönem itibarı ile muhtemelen aynı kökenden geldikleri ancak dünyada göç eden ve gittikleri coğrafyada uzun süre kaldıktan sonra zamanla farklılaşan çok sayıda millete benzer bir şekilde farklılaştıkları ihtimalidir. Nitekim bu savı destekleyen de birkaç ibareye kaynaklarda rastlamak mümkündür. Mihail Ionov 1979'da yazmış olduğu "Nemski i avstrijski patepisi za Balkanite. XVII- sredata na XVIII" yani "17 ve 18.yy'da Alman ve Avusturyalı Balkan gezginleri" adlı eserinde 1740'da günümüz Sırbistan'ındaki Romanları tarif eden Johan Kampelen'in ifadelerine yer verir. Bu aktarımda Johan Kampelen, Niş'teki Romanların kendi Mısırlı

kökenleri ile övündüğünü belirtmektedir (İonov, 1979: s.128-129). Romanlar ile ilgili olarak bu toplumun sözlü kültüründe anlatıla gelen kimi hikâyelerde ve hatta kendilerini çoğu kez tarifen kullanılan “Kıpti” kelimesinde de olduğu üzere Mısır’ın ve Mısırlılık olgusu ile tekrar tekrar karşılaşılması çok da tesadüfi olmasa gerektir. Mısır konulu efsaneler halkasının, Romanlara yönelik sosyal ve siyasi fikiryat ile kompleks bir ilişkisi de söz konusudur.

Roman folkloru ve sözlü tarihi konusunda araştırmalar yapan kimi bilim adamlarınca; Romanların Mısır kökeninden geldiği inancı on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllara ilişkin çeşitli Bizans kaynaklarında onların adeta ayrı ya da bir bakıma aynı toplum olduğunu belirten "Çingeneler" ve "Mısırlılar" kelimelerine dayandırılır (Marushiakova & Popov, 2001: s.16). Nitekim bu toplumun Afrika’dan yeni gelen “Romanlar” olduğu ve bu sebepten isimlerinin Mısırlı olduğuna yönelik de düşünceler belirten araştırmacılar olagelmıştır. Mısırlılar’ın bu durumlarını Romanlardan ayrı olarak Mısırlı olduklarını belirtir şekilde ifade eden çeşitli tarihi kayıtları zikretmek önemlidir. Örneğin İstanbul Patrikhanesi kayıtlarında, 2. Grigoryos Kiprios’un "sözde Mısırlılar ve Çingenelerden" özel vergiler toplanması gerektiğine yönelik beyanatu önemlidir. Buna ilaveten .15.yy Bizans Nomokanon kayıtlarında zikredilen "Mısırlı Kadınlarla" ilgili kısım Mısır’daki kadınları değil, bu kimselerin yoğun olarak yaşadıkları köyleri işaret etmektedir. Zira söz konusu dönemde Mısırlılar feodal bizans nüfusu içerisinde köylüleri meydana getirmekteydi ve hatta Peloponez (Mora) bölgesine "Küçük Mısır" denmekteydi. 1415 yılında ise Mısırlıların Peloponez’e çok uzun zaman önce yerleştiklerinden bahsetmektedir (Marushiakova & Popov, 2001: s.16). Bu da ortaya koyabileceğimiz hipotezi yani Mısırlıların Egnatya yolunun üzerinde yerleştirilen Romalı asillerin topraklarında çalışmak üzere bölgeye yerleşmiş oldukları fikrini desteklemektedir. Dünya’da çok çeşitli milletlerde de görülen, uzak coğrafyalara göçün ardından milletleşen ve farklılaşan toplumlar söz konusudur. Güney Afrika’ya göç eden Flamanların zamanla “Afrikaner” toplumunu oluşturması, Oğuzların bir kolunun Türkmenistan ve Orta Asya’dan batıya göç ederek Türkiye Türklerini meydana getirmesi, Malta’daki Arapçanın zamanla Maltızca denilen dile ve “Maltız” kültürüne dönüşmesi gibi örnekler ışığında Mısırlıların da bir zamanlar beraber göç ettikleri Roman toplumundan zamanla ayrıştıkları ve ayrı bir toplum haline gelmiş oldukları söylenebilir.

Nitekim diğer Romanların göç rotasından saparak Mısır’da yerleşen ve buradan Balkanlara doğru herhangi bir göç hareketine katılmamakla birlikte tarım işleri ve yol inşaatı gibi sebeplerle Balkanlara getirilen bir toplum olmalarından hareketle Mısırlılar özgün bir toplumdur. Bu toplum, Romanlardan kesin olarak farklılaşmış olmalarını doğru çıkararak bir yerleşik hayat tecrübesi ile dolu uzun bir dönem geçirmişler ve ihtimal bu dönem içerisinde tabii olarak da farklılaşmışlardır. Romanların göç yollarında, Mısır’dan Balkanlara herhangi bir göç yönelmesi görülmemektedir. Ancak işçi olarak getirilen Mısırlı nüfusun Egnatiya yolu yapımında çalıştığı ve günümüzde bu bölgede halen yaşayan ve Egnatiya yolu ile neredeyse örtüşen bölgede görülmeleri, Mısırlı toplumun artık kökeni itibarı ile gerçekten Mısır’dan geldiğine yönelik fikir vermektedir. Her şeye rağmen Mısırlılık denilen kavramın, Romanların zaman içerisinde farklılaşmış bir kolu olduğuna yönelik bir ihtimali de göz önünde tutmak gerekmektedir. Yaşadıkları toplumlarda, Romanlardan daha az ayrımcılığa uğramaları sebebi ile daha az içlerine kapanmaları ve yaşadıkları toplumla daha da iç içe bir hal arz etmeleri, büyük olasılıkla zamanla asimilasyonlarını hızlandırmış ve buldukları ülkelerde o ülkelerin dillerini konuşur hale gelmişlerdir.

Toplumlar arasında “Öteki” olarak görülme ve bu şekilde kalmak, toplum içerisinde saygın bir yer elde etmenin önünde bir engeldir. Demokratik ve ayrımcılığın olmadığı ülkelerde “Farklı” olanlar “Öteki” haline getirilmeden farklılıklarını taşıyabilirken “Öteki” olma hissi çoğu kez bir toplumun içerisinde genç bireylerin artık asimile olmayı seçmelerine ya da en makul ifadesi ile “Bütünleşme” arzusuna sebep olabilmektedir. Arnavutluk’ta, Makedonya’da ve Kosova’da, daha da az halde Batı Trakya’da ve hatta Sırbistan’da, nüveler halinde olsa da Karadağ’da, Bulgaristan’da ise Türkler ile Roman toplumlarına karışmış halde günümüzde sadece ismi kalabilmiş olan bu halkın daha iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Kendilerini ait oldukları ülkedeki çoğunluk topluma ait görmek ya da en yakın gördükleri Müslüman bir azınlığın bir parçası gibi görünürken “öteki” olarak algılanmak ve yaftalanmak ve gayri resmi dahi olsa toplumun alt kısımlarında bir kast üyesi bireyleri oluşturmaları, artık günümüz dünyasında kabul edilebilir bir şey değildir. Ancak değişen konjonktüre göre, Sovyetler Birliği zamanında Rus kaynaklı bir politika olarak Türklerin arasına ekilen “farklılıklarla milliyet oluşturma” politikasının bir benzeri şekilde, henüz millet oluşturma noktasına gelmemiş olsa da en azından dernekleşmeler bazında bir topluma farklı kurumsal karakter verme eğilimi, Balkan ülkelerindeki Müslümanların arasına çoktan bir bilinç verme yönündedir. Bunun adı ister demokratik temsil, ister kültürel temsil olsun ileri vadede “Balkanlaşma” olarak tabir edilen mikro milliyetçiliğe de kapı açan sebeplerden birisi olmaktadır.

Söz konusu sahalarda birbiri ardına kurulan Mısırlı derneklerinin varlığı, kendilerini son beş yüz yıldır Türk veya Arnavut olarak addeden kimselerin, son dönemde demokratik haklar ve “öteki” olarak kalmamak adına gelişen bir refleksle “Mısırlı” kimliğini sahiplenmesi ile açıklanabilir. Böylece öteden beridir çağrıyla geldikleri “Mısırlı”, “Yevc” veya “Aşkali” gibi isimlerle isimlenen bir toplumsal varlık artık kurumsal bir hareket halini almıştır. Pek tabii ki ayrımcılığa uğrayarak kendilerinde milli bir şuur ya da en zayıf ifadesi ile farklılık hisseden toplumların dernek kurmaları, bir çatı altında toplanmaları doğaldır. Ancak sadece adı itibarı ile “Mısırlı” olan ve gerek antik Mısır’ın ve gerekse günümüz Mısır’ının dilini konuşmayan bir toplumun ne derece müstakil özelliklere haiz bir etnisite olduğu da sorgulanmalıdır. Söz konusu topluma yönelik Türkiye Cumhuriyeti devletinin özel bazda daha çok detay çalışmalar ve projeler ile desteği ve gerek bu toplumun sahadaki temsilcileri ile olan ilişkilerde ve gerekse bilimsel ve sosyal çalışmalarda destekleyici rolü önemlidir. Mısırlı toplumun kendilerini Türk olarak ifade edenleri şüphesiz Türk toplumunun bir parçasıdır. Kendilerini Türk olarak ifade etmeyenlerinin de kardeş ve akraba topluluklar kapsamında ele alınmaları, desteklenmeleri ve bu topluma yönelik dış kaynaklı çalışmalardan Türkiye Cumhuriyeti kaynaklı ve destekli çalışmalarla kendilerinin sahiplenilmesi birer zarurettir.

Kaynakça

- ASLAN, Cahit. *"Fellahların Sosyolojisi, Arapşakları, Nusayrîler, Hasibiler, Kilaçlılar, Haydariler, Arap Alevileri"*, Karahan yay, Adana, 2005, s.53
- BAKO, Cemal. *"Srbistan'da Türk Kaleleri"*, KTAD – Medeniyet Araştırma Bilim Dergisi Sayı 2 yıl 1 Prizren, 2002, s.2
- CROWE, David. M. *"A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia"* St.Martin's Press, New York, 1995, s.2
- CUNO, Kenneth M.-WALZ, Terence, *"Introduction: The Study of Slavery in Nineteenth-Century Egypt, Sudan and the Ottoman Mediterranean"* (içinde) Kenneth M. Cuno-Terence Walz, *"Race and Slavery in the Middle East: Histories of Trans-Saharan Africans in Nineteenth-Century Egypt, Sudan, and the Ottoman Mediterranean."* s. 1-15.: The American University in Cairo. Kahire ve New York, 2010, s.9
- DJORDJEVIC, Dragoljub B- TODOROVIC, Dragan. *"Jemka Has Risen"* *"Tekkias, Tarikats and Sheiks of Niş Romas"* s.21 Univerzitet u Nišu Filozofski Fakultet, Niş, 2009, s.21.
- ENHAJI, Moha. *"Multilingualism, Cultural Identity, and Education in Morocco"*, Springer, Fes, 2004, s.23
- ERYILMAZ, Bilal. *"Osmanlı Devletinde Gayri Müslim Tebaanın Yönetimi"*, Risale: İstanbul, 1996, S.51-52
- FRASER, Angus. *"The Gypsies"*, Peoples of Europe Series, Blackwell, Oxford, 1992, s. 113-122.
- HOENES, Sigrid Hodel. *"Life and Death in Ancient Egypt: Scenes from Private Tombs in New Kingdom Thebes"* 1991, s.268
- IONOV, Mihail. *"Nemski i avstrijski patepisi za Balkanite. XVII- sredata na XVIII v."*, Nauka i Izkustvo, Sofya, 1979, s.128-9
- INSTAT, (Arnavutluk İstatistik Enstitüsü). *"Romët dhe egjiptianët në Shqipëri: Profili social-demografik dhe ekonomik bazuar në Censusin 2011"* s.3
- JENNINGS, Ronald C. *"Black Slaves and Free Blacks in Ottoman Cyprus, 1590-1640"* Journal of the Economic and Social History of the Orient, 30 (3), 1987, s. 288.
- JIREČEK, Konstantin Josef. *"Knjažestvo Bălgarija, Čast pârva, Bălgarska dăržava"*, Filibe, 1899, s.148.
- KARIVIERI, Arja. *"Creating Contacts: Trade and Exchange along the Via Egnatia from the Roman to the Early Byzantine Period"*, International Congress of Classical Archeology Meetings Between Cultures in the Ancient Mediterranean, Bollettino di Archeologia on Line, Özel Sayı. Roma, 2008, s.15
- MALCOR, Linda A-LITTLETON. *"From Scythia to Camelot"*, Routledge, New York, 2000, s.16
- MARUSHIAKOVA, Elena-POPOV, Veselin. *"The Gypsies in Ottoman Empire"*, *"University of Hertfordshire Press"*, Hatfield, 2001, s.16

- MOKTHAR, Gamal. "General History of Africa", Heinemann, California, 1990, s.27,34,38,40.
- QUIRKE, Stephen. "Exploring Religion in Ancient Egypt", Wiley Blackwell, West Sussex, 2014,s.12
- STOIANOVICH, Traian. "Balkan Worlds: The First and Last Europe" Routledge, New York, 1994,s.89
- TÜMERTEKİN, Erol. "Beşeri Coğrafya" (1994). s.188
- ÜNLÜ, Tülin Selvi. "19. Yüzyılda Mersin'in Kentsel Gelişimi", Mersin Ü. SBE Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2007 s.49 ve İbrahim Oğuz, "Tarsus Şer'ye Sicillerine Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü", Yüksek Lisans Tezi, 2005, MTSO, s. 75.
- VAN KLAVEREN, Jakop. (Ahmet Asker çevirisinden) "Die Entwicklung der Korruption in Aegypten: Von Mohammed Al Pascha bis zum Khediven Ismael", Konstanz Sempozyumu için bildiri. Oldenburg, 1982. S. 223,225,226,227.
- ZEMON, Rubin. "History of the Balkan Egyptians" Interculturalism and the Bologna Process., European Commission Liaison Office s.4

İnternet Kaynakları

- <http://www.ancientegyptonline.co.uk/ahmose-nejfertari.html>
- <http://cezmyurtsever-seyhantarihi.blogspot.com.tr/2010/10/misirli-ibrahim-pasa-adana-kalesini.html>
- <http://jfgfestival.com/wp-content/uploads/2014/12/map.jpg>
- <http://www.omniglot.com/writing/afrikaans.htm>
- <http://www.voanews.com/a/afrikaner-farmers-migrating-to-georgia-129900258/145298.html>
- <http://greece.greekreporter.com/2016/07/14/the-african-greeks-of-avato-full-documentary/>
- <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Kushtetuta.e.Republikes.se.Kosoves.pdf>
- <http://names.mongabay.com/data/black.html>. "U.S. Census Bureau, Population Division, Population Analysis" (Birleşik Devletler Sayım Bürosu Nüfus Şubesinin Nüfus Analizleri adlı kaynağı gösterilmiş)
- <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/250161/askalije-manjina-medju-manjinama.html>
- [http://www.cukar.org/Makaleler/698422131_\(190-192\)%20aytolu%20kara.pdf](http://www.cukar.org/Makaleler/698422131_(190-192)%20aytolu%20kara.pdf)
- <http://www.sabah.com.tr/akdeniz/2013/01/20/yakin-tarihimizde-goc-hareketleri> (Hüseyin Çimrin'in gazete makalesi)
- <http://www.voanews.com/a/afrikaner-farmers-migrating-to-georgia-129900258/145298.html>
- https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1999/07/15/gypsies-see-protection-in-kosovo-camps/56bceeb3-47f4-4141-9363-43fc03195d19/?utm_term=.6d4253762b45